

עִנְשָׁה חַיִּל

★ לפרשת בא ★

על דרך הפשט בעומק העיון ובהרחבת הדברים

◆ גליון 308 ◆

סיפור מהגה"צ
רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל

אבי ז"ל סיפר לי א געוואלדיגע מעשה שסיפרו בעירה בילדותו, שבשעת מעשה היה רעש גדול מהסיפור.

בעיירתם התגורר יהודי ירא שמים בעל אמצעים שברשותו חנות כלבו – מכשירי תפירה, מכשירי כתיבה ומעט בגדים.

יום אחד נכנס יהודי זר לחנות, וביקש ממנו בהלוואה סכום מכובד: חמשת אלפים רובל.

אמר לו בעל החנות: "הבא נא 'ערבים' כי אינני מכירך".

אמר לו הלווה: "כמו שאתה לא מכיר אותי, גם אחרים בעיר אינם מכירים אותי. אני אדם נאמן, אבל אין לי דרך להוכיח לך זאת ואין מי שיחתום לי כאן ערבות".

אמר לו: "אם כן עוד יותר גרוע. מה אני יכול לעשות?".

"ומה אני יכול לעשות, כאשר אני זקוק מאוד להלוואה?", שאל הלווה בכאב. לאחר מחשבה הוסיף ושאל את בעל החנות: "האם די לך בערב יחיד?".

"כן. אם הוא ידוע, ואם הוא בעל יכולת".

היהודי יצא מהחנות ושב עם שטר חתום, שכתוב עליו: "מלווה ה' חונן דל".

נו, האם הוא ערב ידוע? כלום יש לו יכולת?

בעל הבית היה נבוך, התעוררו אצלו ספקות ומחשבות – מה אני עושה עכשיו, האם אני יכול לומר 'לא'? וכי אינני סומך על הקב"ה?! מצד שני, הוא אומר שהקב"ה ערב, הוא אומר... אמר לו בעל הבית: "אתה יודע מה? תמתין לי, תיכף אשוב, אמלך באשתי ומה שהיא תאמר אעשה".

יצא הביתה, סיפר לה את הכל הסיפור והעלה את הספק: "לומר כן? לומר לא? מה שתגידי לי אעשה, ושלום על ישראל".

"לכזה ערב אין אפשרות לסרב. תן!", אמרה.

שב על עקבותיו ונתן לו את הסכום לשלושה חודשים.

הלב דפק לו, הלווה הרי יכול להיעלם מהעיר. הלב דופק, ואת הנעשה אין להשיב. בדיוק ביום הפירעון בעל הבית לא היה בעיר, הוא נסע למסחר לעיר הבירה ורעייתו עמדה בעסק. נכנס גוי שחור ואמר כי הוא מעוניין לקנות בד לבגד. היא הציגה לו בדים, והוא החל להתווכח: "לא נראה לי, לא טוב, האם אין לכם דוגמה נוספת?".

"יש שם משהו למעלה, אבל כבר יצא מהמודה", אמרה בעלת החנות.

"בכל זאת, תביאי לי מלמעלה, נראה".

הולכת, לוקחת סולם, מטפסת, מביאה, מניחה את החבילה על השולחן.

הגוי איננו.

טוב, לא נורא, ברוך שפטרנו - - שילך.

אך היא מסתכלת, א בראך! הוא שכח פה את הארנק... עכשיו כבר יהיה בלגן. הוא יאמר כי היה לו בארנק מיליון רובל ונגנב. סיפור נורא.

היא התחילה לרוץ עם הארנק בבהלה לחפש את הגוי. חיפשה ברחוב הראשי, המשיכה להתרוצץ ימינה ושמאלה והאיש איננו. לא נמצא בשום מקום. היא עוררה סביבה בהלה, הכל שמעו את הסיפור וריחמו עליה. אנשי העיירה סייעו לה לחפש אותו בסמטאות, אך דומה שהאדמה בלעה אותו. מה נעשה? צרה גדולה.

בקושי הגיעה הביתה מתוך צער והמתנה לשוב בעלה. כאשר הגיע, בקושי הצליחה לספר לו את מה שקרה.

אמר לה: "תקשיבי, קודם-כל נפתח ונראה כמה יש, אולי באמת יש מיליון? נראה מה קורה"... היא צעקה: "לא! רק זה לא! נוכל לומר כי לא פתחנו, אנחנו לא יודעים כלום. כי אם פתחנו בוודאי לקחנו". והוא היה סבור לומר: נפתח ונראה מה יש בו.

הוא פותח ורואה שם חמשת אלפים רובל. בדיוק הסכום שהלווה לאותו יהודי!

מיהר האיש לבית הרב לשאול אותו. הרב היה איש קדוש, והוא הפטיר: "אין כל ספק שה'גוי' הוא אליהו הנביא. הקב"ה היה ערב והוא נשלח להחזיר את כסף ההלוואה. אלא, מכיוון שהחלטה לתת לא הייתה שלך בעצמך כי אם של אשתך לכן היא זכתה לראותו – את אליהו הנביא".

אחרי הצהרים הגיע הלווה בעצמו וביקש להחזיר את הכסף. אמר לו המלווה: "פעמיים אני לא לוקח... הערב שלך כבר החזיר את החוב!"

פרפראות

גימטריות מופלאות ומדוייקות מהספר "גן נעול" לרבי יצחק חננאל הכהן חסיד זלה"ה מלפני כמאתיים שנה

- ♦ י, י"ג. וְהָיָה נְהַג רֹחַד קָדִים בְּאַרְץ כָּל־הַיָּמִים הַהוּא וְכָל־הַלְלִיָּהּ הַבְּקָר הַלְּיָהּ וְרוּחַ הַקָּדִים נִשָּׂא אֶת־הָאֲרָבָה: רש"י: וְרוח הקדים – רוח מזרחית. "רוח הקדים" בגי' עם הט' אותיות ועה"כ, מצד מזרח. ולכן לא פי' כן קודם.
- ♦ י, י"ד. וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־בָּן: רש"י: וְאוֹתוֹ שָׁהִי בִימֵי יוֹאֵל, שְׁנֵאמַר (יואל ב' ב') כְּמוֹהוּ לֹא נָהִי מִן הַעוֹלָם, לְמַדְנוּ שָׁהִי כַד מִשָּׁל מִשָּׁה כִּי אוֹתוֹ שֶׁל יוֹאֵל הִיָּה עַל יְדֵי מִינֵינן הַרְבֵּה, שָׁהִי יַחַד אַרְבֵּה יֵלֵק חֲסִיל גֹּזֵם, אֲבָל שֶׁל מִשָּׁה לֹא הִיָּה אֲלָא שֶׁל מִינן אַחַד, וְכְמוֹהוּ לֹא הִיָּה וְלֹא יִהְיֶה: "לֹא יִהְיֶה כֵן" בגי' "זֶהוּ מִינן אַחַד".
- ♦ י, י"ט. לֹא נִשְׂאֵר אֲרָבָה אַחַד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: רש"י: אֵף הַמְלוּחִים שְׁמַלְחוּ מֵהֶם: "אַרְבֵּה אַחַד" גִּימַט' "אַף הַמְלוּחִים" ע"ה. וְכ"ה ב'בְּרַכַּת פְּרִי' לְהַגְרִי"ק.
- ♦ י, כ"ב. וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתְּחַתָּיו שְׁלֵשֶׁת יָמִים. רש"י (בַּפְּסוּק הַקּוּדָם): וְעוֹד שְׁחַפְּסוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֵת כְּלִיָּהֶם, וְכִשְׁלֹאֻ וְהִיוּ שׁוֹאֲלִין מֵהֵן וְהִיוּ אוֹמְרִים אֵין בִּידֵינוּ כְּלוֹם אוֹמַר לוֹ אֲנִי רֵאִיתִיו בְּצִיַּתְךָ וּבְמִקוֹם פְּלוּנֵי הוּא: גִּימַט' "בְּאֵלוֹ הַיָּמִים חִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵתֵי הַמִּצְרַיִם בְּאִיזָה מִקוֹם הַחִפְּצִים טְמוּנִים".
- ♦ י"א, ח. צָא אֶתְּהָ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ. רש"י: אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ – הַסּוֹלְכִים אַחַר עֲלִיתְךָ וְהַלּוֹכֵךְ: "וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ" גי' "הֵם הַהוֹלְכִים אַחַר עֲצַתוֹ" עה"כ.
- ♦ ש"ם. וְאַחֲרֵי־כֵן אֶצְא. רש"י: וְאַחֲרֵי כֵן אֲלֹא – עַם כָּל הָעַם. "אַצְא" מֵלֹא כוּהָ, אֵלֶּף צַדִּי אֵלֶּף, עִם הַג' אוֹתִיּוֹת, גִּימַט' "וְגַם עִם כָּל עַמִּי".
- ♦ י"ב, א. וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: רש"י: בְּאַרְץ מִצְרַיִם – חוּץ לַכֹּכֵךְ. "בְּאַרְץ מִצְרַיִם לֵאמֹר" גי' "לֹא דַבַּר תוֹךְ הָעִיר" עה"כ.
- ♦ י"ב, ב. הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם. רש"י: הַחֲדָשׁ הַזֶּה – הַרְאֵנוּ לְכֵנָה בְּחִידוּסָה. "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם" גי' "זֶה לְבִנָּה בְּחִדוּשָׁה". ר"ל שֶׁהָרָאָהוּ בְּאַצְבָּע.
- ♦ ש"ם. הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים. רש"י: הַחֲדָשׁ הַזֶּה – עַל חֲדָשׁ נִסָּן אֲמַר לוֹ, זֶה יִהְיֶה רֵאשׁ לְסֹדֵר מִנֵּינן הַחֲדָשִׁים. "הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים" עִם הַי"ד אוֹתִיּוֹת, גִּימַט' "רֵאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן" עה"כ.
- ♦ ש"ם. רש"י: סְמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחֲמָה נִאמְרָה לוֹ פְּרָשָׁה זוֹ, וְהַרְאֵנוּ עִם תְּשׁוּבָה: "הַחֲדָשׁ הַזֶּה" עה"כ גִּימַט' "בְּחֲשׂוֹכָה" ר"ל הָרָאָהוּ מוֹלֵד הַלְּבָנָה עִם חֲשׂוֹכָה בְּר"ח נִסָּן.
- ♦ י"ב, ג. דִּבְרוּ אֶל־כָּל־עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל. רש"י: דְּבָרוּ אֵל כָּל עַלְתָּ... וְהַדְּבֹר יוֹאֵל מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, כָּלֹו שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים: "דְּבָרוּ אֵל כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל" עִם הַה' תִּיבּוֹת, וְעַה"כ, גי' "דְּבֹר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאֵלוֹ פִּיהֶם מְדַבְּרִים". ש"ם. בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם. רש"י: הַזֶּה – פְּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ בְּעֶשֶׂר, וְלֹא פְסַח דוֹרוֹת: "בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ" גי' "זֶה יִהְיֶה מִקְחוֹ בַּיּוֹם זֶה לֹא פְסַח דוֹרוֹת".

♦ י"ב, ד. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהֵינֵת מִשְׁהוֹ. רש"י: ועוד יש בו מדקדק ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על פה אחר, אך אם צאו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד השה קיים זהותו בחיים, ולא משנשחט: "ימעט הבית מהיות משה" גי' "זהו דבעוד השה חי הם יכולין להתמעט מהמנין".

♦ שם. אִישׁ לְפִי אָבְלוּ תִבְסּוּ עַל- הַשָּׂה: רש"י: לפי אכלו – הראוי לאכילה פרט לחולה וזקן שאינן יכולין לאכול כזית: "איש לפי אכלו" עם הי' אותיות גי' "לא ימנו עמהם חולה זקן".

♦ י"ב, ו. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם. רש"י: והיה לכם למשמרת – זה לשון בקור שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה. "למשמרת עד ארבעה עשר יום" בגי' "זה טעון בקור שיהיה נקי ממום ארבעה ימים קודם שחיטה" עה"כ.

♦ שם. וְשִׁחְטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עֲדַת-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֻבִים: רש"י: ושחטו אתו וגו' – וכי כולן שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו: "ושחטו אתו כל קהל עדת" גימ' "בוזה שחיטת שלוחו הרי הוא כמוהו". "אתו כל קהל עדת-ישראל" עה"כ בגי' "מכאן ששלוחו של אדם כמותו" – "ברכת פרי".

♦ י"ב, ז. וְלָקַחוּ מִן-הַדָּם. רש"י: – זו קבלת הדם. יכול ציה, תלמוד לומר (פסוק כז) אשר כסף: "ולקחו מן הדם" עה"כ גי' "זה מקבל דם בכלי". "ולקחו" בגי' "זו קבלה" – ברכת פרי.

♦ שם. עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם. רש"י – ולא על משקוף ומזוזות שצבית התבן וצבית הצקר, שאין להן בתוכן: "על הבתים אשר-יאכלו אתו בהם", עם הכ"א אותיות, גי' "ולא בבית התבן והרפת" עה"כ.

♦ י"ב, י. וְהִנְתַּר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: רש"י: מה תלמוד לומר עד צקר פעם שניה, ליתן צקר על צקר, שהצקר משמעו משעט הנץ החמה, וצא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר. "והנתר ממנו עד בקר באש" עם ב' כוללים, גי' "אין לאכל מעלות השחר עד הנץ החמה".

♦ שם. רש"י ועוד מדקדק אחר למד שאינו נשקף ציוס טוב אלא ממחלת. וכך תדקדקו והנותר ממנו צקר לאשון עד צקר שני תעמוד ותשרפו: "עד בקר באש תשרפו" גי' "זה בבקר בששה עשר בניסן" ר"ל שאין שורפין קדשים בי"ט.

♦ י"ב, י"ב. וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּה וְהַבֵּיתִי כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. רש"י: ועברתי – ובהעברה אחת וצדגט אחד כולן לוקין: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי" עה"כ גימ' "בהעברה אחת וברגע כממריה כלן מתים".

♦ י"ב, י"ג. וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת. רש"י: לכם לאות ולא לאחריס לאות מכאן שלא נתנו הדם אלא מצפניס: "לכם" מלא, כזה: למ"ד כ"ף מ"ם גי' "זה היה מבפנים".

♦ שם. וְרָאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם. רש"י: וראיתי את הדם – הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקדוש צדוק הוא נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במלכותי ופוסח אני עליכם: "וראיתי את הדם ופסחתי עליכם" עם הה' תיבות, גי' "בוזה אראה שאתם עוסקים במצות וארחם עליכם".

♦ שם. וְלֹא-יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַבְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: רש"י: הרי שהיה ישראל צביתו של מלכי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה צכס נגף: "ולא-יהיה בכם נגף למשחית בהכתי" גימט' "זהו אפלו אם שוכבים בין המצריים ובבתיהם" ע"ה.

♦ שם. רש"י: הרי שהיה מלכי צביתו של ישראל, יכול ימלט, תלמוד לומר ולא יהיה צכס נגף, אבל הווה צמלרי שצבתיכס. "בהכתי בארץ מצרים" גי' "ואני מכה למצרי גם אם יהיה בבית היהודים".

♦ י"ב, י"ד. וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזִכְרוֹן. רש"י: לזכרון – לדורות: "לזכרון" גימט' "לבא אחרים" עה"כ. ר"ל לדורות.

♦ שם. רש"י: ועדיין לא שמענו אי זה יום הזכרון, תלמוד לומר (שמות יג ג) זכור את היום הזה אשר ילאתם, למדנו שיום היליאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום ילאו, תלמוד לומר (במדבר לג ג) ממחרת הפסח ילאו, הוי אומר יום חמישה עשר בניסן הוא של יום טוב, שהרי ליל חמישה עשר אכלו את הפסח ולבקר ילאו: "והיה היום הזה לכם" עם הד' תיבות, גימ' "זה ט"ו ניסן" עה"כ.

♦ שם. לְדַרְתֵיכֶם חֻקַת עוֹלָם תִּחְגְּגוּהוּ: רש"י: לדתיכם – שומע אני מינעוט דורות שנים, תלמוד לומר חקת עולם תחגוהו: "חקת עולם תחגוהו" גימ' "עד כל הדורת הבאים אחרים"

♦ י"ב, ט"ו. שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּת תֹאכְלוּ. רש"י: שבעת ימים מלות תאכלו – ובמקום אחר הוא אומר (דברים טז ח) ששת ימים תאכל מלות, למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מנה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מנין אף ששה רשות תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל וילא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד ילא, אלא ללמד על הכלל כולו ילא, מה שביעי רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר (להלן פסוק יח) בערב תאכלו מלות, הכתוב קבעו חובה: "מצות תאכלו" גימ' "אם תרצו לאכול לא חמץ", ר"ל רשות.

♦ שם. אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם. רש"י: אך ביום הראשון תשביתו שאר – מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומלינו מוקדם קרוי ראשון, כמו (איוב טו ז) הראשון אדם תולד, הלפני אדם נולדת, או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד לומר (שמות לד כה) לא תשחט על חמץ, לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים: "אך ביום הראשון" עם הי"ב אותיות" גימ' "בטל החמץ בחצי היום קודם הפסח".

♦ שם. תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם. בגי' "ישורפים מתחילת שש". – "ברכת פריץ". "אך ביום הראשון תשביתו שאר" הגימ' עה"כ ובצירוף האותיות עה"כ הוא "אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר". – "ברכת פריץ"

♦ שם. פִּי כָל־אֶכֶל חֲמִץ וְנִבְרְתָהּ. רש"י: הנפש ההוא – כשהיא ננפשה וזדעתה פרט לאנוס: "כי כל-אכל" גימ' "זה האכל במזיד". "הנפש" עה"כ בגימ' "פרט לאנוס". – "ברכת פריץ".

חלק ראשון

הערות על הפרשה

א.ב' פסוקים בני כ"ט תיבות כל אחד.

ב.ח' פסוקים עם פסק.

1. (ה) וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוֹכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֵתֵר הַפְּלֹטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לְכֶם מִן־הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֵּמַח לְכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: והנה בפסוק הבא כ' ומלאו בתיה ובתי כל-עבדיך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבותיך ואבות אבותיך מיום היותם על-הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וק' מה רע מבשר לו שימלאו הבתים בארבה, אדרבא יקחו מהם לאכילה ולמליחה. וי"ל דהכונה במ"ש ומלאו בתיך, ששם בתוך הבתים יאכלו כל מה שניתן לאכילה, ולא ישאירו שום דבר מזון ואוכל בתוך הבתים, וזה דבר שאינו מצוי, כי הארבה נוחת רק

בשדות ולא נכנס בבתים. וי"ל דזה נרמז במ"ש 'ואכל' ושם פסק אחריו, וכונתו דה'ואכל' קאי על כח מה שנכתב להלן, והיינו 'ומלאו בתיך' = כל מה שבבתים, שגם זה הוא 'יתר הפלטה'.
2. (ב) דְּבַר־נָא בְּאֲזֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב: יל"פ ד'רעהו' דהכא מיירי במצרים, וכדאה"כ להלן (ל"ה) 'ובני־ישראל עשו פְּדָבַר מִשֶּׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּשְׂמֹלֹת: ולכן עשה פסק אחרי 'איש' לומר לך דאע"ג דאמרינן גבי שור שנגח ד'שור רעהו' אתי למעוטי שור של נכרי, מ"מ הכא מיירי במצרי שאע"פ שאתה מופסק ומובדל ממנו מ"מ הרי הוא בכלל 'רעהו'.

3. (ג) וַיִּתֶּן ה' אֶת־חֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשֶּׁה גְדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרָעָה וּבְעֵינֵי הָעָם: במדרש 'שכל טוב' גם לרבות את אהרן, שהיה גם הוא מכובד בעיניהם מרוב האותות והמופתים, ושנמצאו דבריהם אמתים: ולכן עשה פסק אחרי 'גם' שאינו מחובר לאחריו.

4. (ז) וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַר־כָּלֵב לִשְׂנֹו לְמַאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: כ' ברבה בשלח: וי"א בתוך הפלטרין היה יוסף קבור כדרך שהמלכים קבורים, ועשו מצרים כלבים של זהב בכשפים, שאם יבא אדם לשם יהיו נובחים וקולן הולך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום, ושתקן משה, שנאמר (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. לכן עשה פסק אחר 'ולכל', משום שבא לומר שלמשה שהוא שקול כנגד כל ישראל, לא חרץ כלב לשונו.

5. (טו) שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּין כָּל־אֶכֶל חֲמִץ וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יּוֹם הַשְּׁבַעִי: גמ' גיטיין [צ' א'] דאמר ריש לקיש: כי משמש בד' לשוונות: אי, דלמא, אלא, דהא; ובדידן ע"כ הוא 'דהא' כלומר מפני, ונמצא לפי"ז, דהתורה מפרשת הטעם שציותה 'אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם', משום ש'כל אכל חמץ ונכרתה', והיינו שמצות השבתת חמץ היא מחמת חומרת איסור אכילתו שענוש כרת וחיישינן שאם לא ישבית יבוא לאכלו. וזה אינו, שהרי כ' הרמב"ם [חמץ ומצה פ"ב ה"א] 'מצות עשה מן התורה להשבית החמץ קודם זמן איסור אכילתו שנאמר [שמות י"ב] ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ומפי השמועה למדו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר, וראיה לדבר זה מה שכתוב בתורה [שמות ל"ד] 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' כלומר לא תשחט הפסח ועדיין החמץ קיים, ושחיטת הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות. הלכה ב. ומה היא השבתה זו האמורה בתורה היא שייבטל החמץ בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שנרשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל. הלכה ג. ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו, וכן מדברי סופרים שבדוקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר. א"כ הרי מבואר להדיא דמן התורה אי"צ כלל להוציא החמץ מרשותו ומקיים מצות השבתה ע"י ביטול, א"כ ע"כ שאין דין ההשבתה תלוי בכרת של האכילה, ואין כאן נתינת טעם לחיוב השבתת חמץ. ולכן בא הפסק אחרי מילת 'כי', להורות שאין מילת 'כי' מתייחסת ל'תשביתו שאר מבתיכם הכתוב לפניו, אלא עולה על ראשיתו של פסוק דכתיב 'שבעת ימים מצות תאכלו', ומכלל זה אתה למד שלא תאכלו חמץ וע"ז אה"כ 'כי' = 'שהרי' כל אוכל חמץ ונכרתה.

אמנם הכס"מ שם הביא גירסא אחרת ברמב"ם ומה היא השבתה זו האמורה בתורה היא שייסיר החמץ הידוע לו מרשותו ושאינו ידוע יבטלו בלבו וישים אותו כעפר וכו'. וכ' ע"ז הכס"מ זו סנוסחא קצספרי רצינו קצילינו. ולפי"ז יש כאן נתינת טעם להשבתה שהיא ביעור מהבית, משום חומרה דחמץ שהוא בכרת. אכן מסקנת הכס"מ שם דאין שורש לנוסחא זו וטעות סופר היא. ועי' בס' הכתב והקבלה' שפלפל בזה באורך והנלענ"ד כתבתי.

6. (יט) שְׁבַעַת יָמִים שָׁאָר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֶכֶם בַּיּוֹם כָּל־אֶכָּל מִחֲמֻצַּת וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: מִקְרָא זֶה הוּא דוּמָה לְשַׁלְפָּנוּי, אֲלֵא שִׁבְכָאן אִין לוּ מוּבָן עַל מַה נְסוּבָה מִיֵּלֶת 'כִּי', שֶׁהָרִי אִין תְּחִילַת הַמִּקְרָא אֲלֵא בְּאִיסוּר 'לֹא יִמְצָא', וְאִם מִבְּטְלוּ בְּלִיבּוּ שׁוּב אִינוּ עוֹבְרִי עֲלֵיו וְכִנ"ל, וְא"כ מֵהוּ 'כִּי'. וְי"ל דֹּאכֵן הַפֶּסֶק מוֹרָה שְׁאִין חַיּוּב הִכְרַת טַעַם לְאִיסוּר בִּל יִמְצָא שֶׁהָרִי רִשְׁאִי לְהִשְׁאִירוֹ בְּבֵיתוֹ אִם מִבְּטְלוּ, אֲבָל רִמּוּז בְּמִיֵּלֶת 'כִּי' לְזֶה שְׁחִיבּוּ חֲכָמִים לְהוֹצִיא הַחֲמִץ מִרְשׁוֹתָיו וּלְבַעֲרוֹ, וְחַיּוּב זֶה מִחֲמַת חוּמַר אִיסוּר כֶּרֶת שׁוּבוּ, וְלִכֵּן נִקְטָא כַּאֲן לְשׁוֹן שֶׁל 'לֹא יִמְצָא' שְׁזֶה בְּדִיוּק מַה שְׁחִיבּוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יִמְצָא בְּרִשׁוֹתָיו, וְעַל מִקְרָא זֶה סָמְכוּ חֲכָמִים בְּחַיּוּב הַבִּיעוּר מִרְשׁוֹתָיו.

7. (כט) וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִפָּה כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרָעָה הַיֵּשֵׁב עַל־כַּסְאָו עַד בְּכוֹר הַשָּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: עַל הַפְּסוּק [בְּרִאשִׁית יד טו] וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּבְּחֻם אֲמָרוּ בְּמַדְרֵשׁ רַבִּי בְּנִימִין בַּר יִפְתָּ מֵשֶׁם ר' יוֹנָתָן הִלִּילָה וְחֵלֶק מֵאִילָיו, וְרַבֵּנן אֲמָרִי יוֹצְרוּ חֵלֶק, אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲבִיהֶם פָּעַל עִמִּי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה אִף אֲנִי פָּעַל עִם בְּנָיו בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה, וְאִמְתִּי בַּמִּצְרַיִם שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יב) וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִכָּה כָּל בְּכוֹר וְגו'. אֲמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אִית דַּמְפִּיקִין לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲבִיהֶם יָצָא בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה אִף אֲנִי אֲצָא עִם בְּנָיו בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה שְׁנֵאֲמַר כֹּה אֲמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא. וְבַגְמִי סְנֵהֲדָרִין [צ"ו א'] וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיְכַסּוּ וְגו'. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ מִלֶּאךְ שְׁנוּדְמָן לוֹ לְאַבְרָהָם לַיְלָה שָׁמוּ וְהוּא סָיְעָנוּ שְׁנֵאֲמַר וְהִלִּילָה אֲמַר הַרָּה גַבְר. וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אֲמַר: שְׁעֵשָׂה עִמּוֹ מַעֲשֵׂה לַיְלָה, שְׁנֵלְחָמוּ שְׁכַנְלָו כּוֹכְבֵי לַיְלָה כִּמוֹ שְׁעָשָׂו שְׁכַנְלָו צִרְק שְׁנֵאֲמַר מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמַּסְלוֹתָם וְנִלְחָמוּ עִם סִיסְרָא. וְהַשְׁתָּא ה"פ, דְּהַלַּיְלָה נִחְלַק לְשָׁנַיִם, בַּחֲלֻקָּה הַרְּאִשׁוֹן נִלְחָמוּ אֲבָרָהָם עֲבוּר הַקַּב"ה, וְסֵייעוּ אוֹתוֹ מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן וְהַכּוֹכָבִים, וְחֲלֻקָּה הַשְּׁנִי עֲשָׂה הַקַּב"ה עִם בְּנָיו, וְבוּזָה הִיָּה הוּא לְבָדּוּ, כִּמוֹ שְׁנֵאֲמַר וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי וְלֹא מִלֶּאךְ אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וְלִפְיֶכֶךְ בֵּא הַפֶּסֶק אַחֲרֵי 'וַיְהִי' לְלַמֶּדֶךְ שְׁחֲצֵי לַיְלָה זֶה הוּא הַמְּשֻׁכּוֹ שֶׁל חֲצֵי הַלַּיְלָה הַאֲחֵר שֶׁל אַעֲזָה שֶׁכֵּבֵר הִיָּה.

8. (יב) וְהָעִבְרִית כָּל־פֶּטֶר־רַחֵם לָהּ וְכָל־פֶּטֶר | שֶׁגֵּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לָהּ: וְכ' רִש"י שָׂגַר צֵהֶמָה – נֶפֶל שְׁגָרָתוֹ אֲמֹ וְקָלְחָתוֹ צָלָא עִתּוֹ, וְלַמֶּדֶךְ הַכְּתוּב שְׁהוּא קְדוּשָׁה צֵהֶמָה לְפֶטֶר אֵת הַצָּא אַחֲרָיו. וְאִף שְׁאִינוּ נֶפֶל קְרוֹי שָׂגַר, כִּמוֹ (דְּצֵרִים ז יג) שָׂגַר אֶלְפִיד. אֲבָל זֶה לֹא צָא אֶלָּא לְלַמֶּד עַל הַנֶּפֶל שְׁהָרִי כִּבֵּר כְּתִיב כָּל פֶּטֶר רַחֵם. וְאִם תִּאֲמַר אִף צָכוֹר צֵהֶמָה עִמָּהָ צֵהֶמָה צָא וְפִירֶךְ צֵהֶמָה אֲחֵר (דְּצֵרִים טו יט) צֵהֶמָה וְצֵהֶמָה. לָשׁוֹן אֲחֵר יֵךְ לְפִירֶךְ וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רַחֵם, צֵהֶמָה אֶלֶם הַכְּתוּב מִדְּבַר:

אֲמֹנָם יֵשׁ לְדַקְדָּק דְּכִיּוֹן דְּרִישָׁא דְקָרָא הוּא עֲנִין שׁוּנָה מְסִיפָא, דְּרִישָׁא מִיִּירֵי בְּנוּלְדָּ חַי וְסִיפָא בְּנֶפֶל, אוֹ דְּרִישָׁא בְּאֶדָם וְסִיפָא בְּבֵהֶמָה, אֲכַתִּי לֹא יִדְעִין דְּבִכּוֹר הוּא רַק בּוֹזְרִים אֲלֵא מְסִיפָא דְקָרָא דְהָתָם כְּתִיב 'אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים', אֲבָל רִישָׁא דְּבְאֶדָם וְחַי, מִנ"ל דְּהוּא רַק בּוֹזְרִים, דְּבְרִישָׁא לֹא כ' אֲלֵא 'וְהָעִבְרִית כָּל פֶּטֶר רַחֵם לָהּ'.

וְי"ל דְּלִזָּה בֵּא הַפֶּסֶק אַחֲרֵי 'וְכָל פֶּטֶר' שְׁבָא לְלַמֶּד שִׁישׁ לְקָרָא הַפְּסוּק כַּךְ: וְהָעִבְרִית כָּל־פֶּטֶר־רַחֵם לָהּ וְכָל־פֶּטֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לָהּ, וּמִמִּילָא יִדְעִין דְּרִישָׁא הוּא בּוֹזְרִים, וְשׁוּב חוּזְרִין וְקוֹרִין כְּסֵדֶר 'וְכָל־פֶּטֶר | שֶׁגֵּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ'.

ג. ב' פְּסוּקִים לֹא אֶתְנַחֲתָא.

(מֵה) תּוֹשֵׁב וְשָׁכִיר לֹא־יֵאָכְל־בּוֹ: פֶּרֶש"י תּוֹשֵׁב – זֶה גֵר תּוֹשֵׁב: וְשָׁכִיר – זֶה הַנִּכְרִי. וְמֵה תְּלַמּוּד לּוֹמַר, וְהֵלֵךְ עַל־לִים הֵס, וְנִאֲמַר (פְּסוּק מֵה) וְכָל עַרְל לֹא יֵאָכְל בּוֹ, אֲלֵא כִּגוֹן עַרְבִי מֵהוּל וְגַבְעוֹנִי מֵהוּל וְהוּא תּוֹשֵׁב אוֹ שָׁכִיר: נִמְצָא דְקָרָא מִיִּירֵי בַּמְהוּלִים, וְלִכֵּן אִין כַּאֲן אֶתְנַחֲתָא, דְקָאִי עַל פְּסוּק קוּדָם וְכָל־עֶבֶד

אִישׁ מִקֶּנֶת־כֶּסֶף וּמִלֶּתֶה אֹתוֹ אֲזַי אֶכֶל בּוֹ: שֶׁהִמִּילָה מִכְשֶׁרֶת עֶבֶד כְּנַעֲנִי בִּאֲכִילַת הַפֶּסַח וְע"ז מִמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר אֲבָל תּוֹשֵׁב וְשׁוֹכֵר אֶע"פ שֶׁגַּם הֵם נִמְזָלִים מִ"מ אֲסוּרִים לֹאֲכֹל בַּפֶּסַח. (מז) כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: מִכִּילַתָּא דְרִשְׁב"י: מְכַלל שְׁנֹאמֵר וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כֵּל קֹהֵל עֵדַת יִשְׂרָאֵל (שִׁמ' יב ו) מִלְּמַד שֶׁפֶסַח נִשְׁחַט בְּשֶׁלֶשׁ כְּתוּב בְּקֹהֵל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל יִכּוֹל אִם שַׁחֲטוּ בְּבֵת אַחַת יֵהֵא פֶסוּל ת"ל כֵּל עֵדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ. וְלִכֵּן בֵּא בְּלֹא אֲתַנַּחֲתָא, שֶׁנִּשְׁחַט כּוֹלּוֹ בְּבֵת אַחַת בְּלֹא הַפֶּסַח כֻּלָּל.

ד. בְּכוֹר בְּכוֹר.

תִּיבַת 'בְּכוֹר' מֵלֹא ו"ו יֵשׁ בְּתוֹרָה יוֹתֵר מִמִּי פַעֲמִים.

תִּיבַת 'בְּכָר' חֹסֵר ו"ו יֵשׁ בְּתוֹרָה כ"א פַעֲמִים.

בַּפֶּרֶשֶׁת בֵּא י"ג פַעֲמִים בְּכוֹר מֵלֹא ו"ו. וְרַק ב' פַעֲמִים 'בְּכָר' חֹסֵר:

(י"ב, כ"ט) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִפָּה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרִעָה הַיֵּשֵׁב עַל־כֶּסֶאֱוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: בַּפֶּסוּק זֶה גּוֹפֵא יֵשׁ ג"פ בְּכוֹר מֵלֹא וּפַעַם א' חֹסֵר. וְעַל הַמֵּלֵא אִי"צ לִיתֵן טַעַם כִּי כֵן הוּא הַדֶּרֶךְ, אֲבָל אֵת הַחֹסֵר צָרִיךְ לְבַאֵר. וּבִרְש"י מִזְכֵּר פֶּרַעַה – אֵף פֶּרַעַה זָכוֹר הֵיךְ וְנִשְׁתַּיֵּיר מִן הַזְּכוֹרוֹת, וְעַלּוֹ הוּא לְאוֹמֵר (שְׁמוֹת ט טז) [זְעַזְעוֹר הַלְּאוֹתֵךְ אֵת כְּחֵי זֵיס סוֹף]: א"כ אֵינוֹ מוֹבֵן מֵאֵי דְכִתִּיב וְה' הִכָּה כֹל בְּכוֹר...מִבְּכָר פֶּרַעַה, דִּהְרִי בְכָר פֶּרַעַה גּוֹפֵא לֹא הוֹכָה שֶׁפֶּרַעַה בְּכוֹר הִיךְ וְנִשְׁתַּיֵּיר. אֲבָל י"ל דְּלִכֵּן נִכְתָּב 'בְּכָר פֶּרַעַה' חֹסֵר לְפִי שֶׁפֶּרַעַה אֶע"פ שֶׁהִיךְ בְּכוֹר לֹא הוֹכָה וְרַק בְּנוֹ שֶׁל פֶּרַעַה שֶׁהִיךְ גַּם הוּא בְּכוֹר, הוֹכָה לְבָדוֹ. וְעַי' לְהֵלֵן בַּמֵּאֵמֵר 'מִכְּתַב בְּכוֹרוֹת' אוֹת ל'.

וְזֶה הַטַעַם גּוֹפֵא גַם בֵּאִידֶךְ קֵרֵא (טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרִעָה לְשַׁלְּחַנָּהּ וַיְהִרְגֶהָ כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבַח לָהּ כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכוֹרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְרָיִם: ג"פ בְּכוֹר מֵלֹא וּפ"א חֹסֵר, כִּי בֵּא לְשַׁלּוֹל הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּשוּטָה שֶׁל 'וַיְהִרְגֶהָ' כֹּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם ד'מִבְּכָר אָדָם' אֵינוֹ כּוֹלָל פֶּרַעַה שֶׁנִּמְלֵט וְלִכֵּן הוּא חֹסֵר.

ה. מִצּוֹת מִצָּת.

בַּפֶּרֶשֶׁת בֵּא ו' פַעֲמִים מִצּוֹת מֵלֹא ו"ו, וּב' פַעֲמִים מִצָּת חֹסֵר, וְאֵלוֹ יִידְרָשׁוּ:

(י"ב, י"ח) בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצָּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב: בִּירוּשָׁלַיִם פֶּסַחִים: מִתְנִי'. אוֹר לֹאֲרַבְעָה עֶשֶׂר בּוֹדֵקִין אֵת הַחֶמֶץ לְאוֹר הַנֵּר. גַּמ', כְּתִיב [שְׁמוֹת יב יז] וְשִׁמְרַתֶם אֵת הַמִּצּוֹת כִּי בַעֲצַם הַיּוֹם הַזֶּה הוּצֵאתִי אֵת צְבֹאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. [שִׁם יח] בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶרְבַּעָה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּעֲרֵב תֹּאכְלוּ מִצּוֹת וְגוֹמֵר. מֵה אֵנִן קִיִּימִין אִם לֹאֲכִילַת מִצָּה כִּבֵּר כְּתִיב [שִׁם טו] שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ. וְאִם לּוֹמֵר שֶׁמִּתְחִיל בְּאֶרְבַּעָה עֶשֶׂר וְהַכְּתִיב [שִׁם יח] עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ. לֹאֲכִילַת מִצָּה תִּנְיָהוּ עֵנִין לְבִיעוֹר חֶמֶץ. וּפִי' קֶרֶבֶן הַעֲדָה: אֲלֵל אִם אֵינוֹ עֵנִין הֵאֵי זְרֵאשׁוֹן זְאֲרַבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ לֹאֲכִילַת מִלָּה תִּנְיָהוּ עֵנִין לְבִיעוֹר חֶמֶץ שְׁמַתְחִילִין לְזַעַר זִי"ד זַעֲרַב שֶׁל י"ד וְזַעֲרַב תֹּאכְלוּ מִלּוֹת לְהִינּוֹ זִלּוּל ט"ו: נִמְצָא דַעֲיָקֵר קֵרֵא לֹא אֵתִי לְדִין אֲכִילַת מִצָּה, אֲלֵא לְלַמֵּד דִּין בִּיעוֹר חֶמֶץ, וּמִשׁוּם כֵּךְ כְּתִב 'מִצָּת' חֹסֵר כֵּאִילוֹ אֵינִן כֹּאֵן דִּין אֲכִילַת מִצָּה.

(י"ג, ו') שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לַה': כ' שולחן ערוך הלכות פסח סי' תס"ב ומותר לאכול בפסח מצה שנלושה במי פירות אפילו שהתה כל היום, אבל אין יוצא בה ידי חובתו [נהיינו כזית לאשון של קטי הלילות, מ"ב] מפני שהיא מצה עשירה וקרא כתיב לחם עוני (דברים טז, ג). והיינו דא"ק, שבעת ימים תאכל מצת חסרות גרועות [כמו מצה עשירה] שא"א לצאת בהן י"ח בלילה הראשון ומ"מ שרי לאכלן כל השבוע שאין בהן איסור חמץ.

חלק שני

ש לש פרשיות נאמרו

ביציאת מצרים

א. מצינו בפרשת בא, ג' פרשיות שדבר ה' עם משה. הא' פרשת 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֳדָשִׁים'. הב' פרשת 'זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח'. הג' פרשת 'קִדְשֵׁי לֵי כָל־בְּכוֹר'. פרשה ראשונה 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה' נאמרה לו בר"ח ניסן, וכמ"ש רש"י שם אל כל עדת ישראל וגו' בעקר לחדק – לזכרו היום זרע חודק – שיקחוהו בעשור לחודק: ועמד משה וא"ל לישראל אותה פרשה, באותו יום ממש, וכמ"ש רש"י עה"פ 'זִילְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: וכי כבר עשו, והלא מלאך חודק נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם כאלו עשו: ואע"פ שלא נזכר שם בדברי משה מזה שנאמר בפרשה ראשונה הנ"ל, מ"מ כבר כ' הרמב"ן [י"ב, ב"א] הפרטה הזו מקלרת באשר לזה איתו ה' הפרטה של מעלה, כי בידוע שאמר להם משה לישראל הכל בפרט ולימד אותם כל הענין, ונכלל הדבר בכתוב באשר לזה ה' את משה כן עשו.

ב. הפרשה השניה 'זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח', כ' רש"י שם זאת חקת הפסח – ז"ל בניסן נאמרה להם פרטה זו: וכ"כ הרמב"ן עיי"ש. ויל"ע מנ"ל לרש"י בן, ואולי נאמרה עוד קודם לכן. ועו"ק, דא"כ מ"ט באמת לא נאמרה פרשה זו יחד עם הפרשה הראשונה – 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם', והמתין אתה עד לי"ד ניסן. [עי' מהרי"ל דיסקין עה"ת מ"ש בזה] ומרן הגרי"ז ביאר להנה איתא בתוספתא פסחים פ"ח ה"ז 'אחד פסח מלכדים וא' פסח דורות מי שהיו לו עבדים שלא מלו וקפחות שלא טבלו מעבדיו אותו "מלאכול" בפסח, וקדק, אמאי נקטה התוספתא העיכוב באכילה דוקא והלא מילת זכריו ועבדיו מעכבת גם בעשיה. ותי' עפ"י מ"ס דכי רש"י עה"ת [י"ב, ו] שישאל מלו באותו הלילה והוא מהמדק רבה בפ' בא ובמ"ר שה"ס שמבואר שם שמילתן היתה בלילה קודם האכילה. ולכאורה תמוה דא"כ איך עשו פסחיהן ערלים. ועל"ל להדיבור לא נאמר עד לאחר העשיה, וקודם האכילה, וכיון שאמרו חז"ל שהדברות אל משה לא נאמרו בלילה כ"א ביום, בע"כ ל"ל לנאמר לאחר העשיה וקודם שתשיבה. וזהו ש"כ רש"י דבי"ד נאמרה. ולפי"ז ביאר למש"ה נקטה התוספתא העיכוב באכילה דוקא מאחר דנקטה גם הא להיה מעכב בפסח מלכדים וקס לא היה מעכב בעשיה כ"א באכילה. ויש להעיר ע"ז, שהרי שם בתוספתא מנו כל החילוקים שיש בין פסח מצרים לפסח דורות, ולמה לא מנו גם חילוק זה דפסח מצרים אין מעכב ערלות רק באכילה ולא בעשיה, ופסח דורות מעכב גם בעשיה. גם צ"ב מ"ט שאני בדי"ז פסח מצרים מפסח דורות.

ג. ונראה דהנה לשון הכתוב כאן הוא 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח', ולשון זו שונה מכל שאר לשונות שבתורה שנזכרו משה ואהרן, דבכולם כתיב 'אל משה ואל אהרן', ורק בכאן הוא אומר 'למשה ואהרן'. [ועי' מ"ש בזה ה'משך חכמה']. וכבר עמדו ע"ז בפסיקתא זוטריתא כאן משונה פסוק זה מכל שאר האמורות שלא נאמר בו אל משה ואל אהרן, אלא אל משה ואהרן, ללמדך אל משה אמר ואהרן שומע עם משה לכך כתוב ואהרן: ואמנם זה גופא צ"ט מדוע שונה בזה פרשה זו משאר פרשיות. ועכ"פ מכיון שבפרשה ראשונה ד'החדש הזה לכם' כתיב 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן', א"כ בע"כ הם ב' דיבורים נפרדים, ולא נאמרו ב' פרשיות אלו כאחד, דפרשה ראשונה נאמרה בר"ח ניסן, ופרשה זו בזמן אחר.

ט"ו פעמים בתורה

ד. והנה על המקרא הנ"ל 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁוֹן חֳדָשִׁים' ב' רש"י שם נשכח שם נשכח עסק וטרת נמופתים כמסה, חלק לו כבוד זה נמלך לאשונה שכללו עם מסה נדוכו: וזה תמוה, שהרי לשון זו של 'אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן', מופיעה ט"ו פעמים בתורה, כמו שנביא להלן. אכן כד נדייק בכל אלו המקומות שמופיעה לשון זו נראה כי יש בכל אחד מהם טעם וסיבה. ונפרט:

א. בפ' וארא (ו, יג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּצְוֶם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כ' שם רש"י לפי שאמר מסה (פסוק יב) ואני ערל שפתים, לירך לו הקדוש כרוך הוא את אהרן להיות לו לפס ולמליץ: אמנם נראה דעיקר הדבר הוא משום שדיבור זה נוגע ושייך גם לאהרן שהרי הוא נצטוו לעשות חלק מהמכות.

ב. שם (ז, ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֵאמֹר: (ט) פִּי יְדַבֵּר אֵלֵיכֶם פְּרַעֲה לֵאמֹר תִּנְנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאִמְרַת אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פְרַעֲה יְהִי לְתַנּוּן: כאן הוא פשוט, כי נצטוו להשליך את מטהו.

ג. שם (ט, ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מֵלֶא חֲפְנֵיכֶם פִּיחַ פְּבַשָּׁן וְזָרְקוּ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה לְעֵינֵי פְרַעֲה: גם כאן הדבר שייך גם לאהרן שנצטוו גם הוא ליקח מלוא חפניו פיח כבשן.

ד. כאן (יב, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁוֹן חֳדָשִׁים: כבר התבאר ברש"י.

ה. פ' שמיני (יא, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֵאמֹר אֱלֹהִים: (ב) דִּבְרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ: ורש"י כי ע"ז למטה אמר שיאמר לאהרן: וצ"ע בזה. ובימשך חכמה שם ביאר מ"ש ילאמר אליהם דבתורת כהנים (שמיני פרשתא ב, א): לאלעזר ולליתמר, להואיל דיני קרבנות פסולים נאמרו צפרקה זו דטמאים כמבואר בכורות טז, א, ובתורת כהנים (פרק 7 פיסקא א): תמק טמאות המתות ותמורת פסולי המוקדקים, לכן אמר לכהנים. ולו"ק. וא"כ הדבר פשוט שאמר לאהרן שהפרשה שייכת לכהנים.

ו. פ' תזריע (יג, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) אֲדָם פִּי־יְהִיָּה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ־סִפְחָת אוֹ בְהֶרֶת: זה פשוט, שכל הנגעים הם נידונים רק בכהנים. ובפסיקתא זוטריתא שם הוצרכה הפרשה להאמר אל אהרן לפי שעל פיו מטמא ועל פיו מטהר או על פי אחד מבני הכהנים וזו אחת מעשר שנדבר למשה ולאהרן:

ז. פ' מצורע (יד, לג) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (לד) כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ פְּנֵן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאַחֲזָה וְנָתַתִּי נַגַע צֹרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם: כנ"ל.

ח. שם (טו, א) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׁרוֹ זָבֹו טָמֵא הוּא: וכי האבן עזרא שם כי הכהנים יפרישו בין זבה לנדה, כאשר אמרו חז"ל, בין דם לדם (דבר' יז, ח), וכונתו דשם כתיב כי יפלא וכי ובאת אל הכהנים הלויים, שהם המורים הוראות בישראל.

ט. פ' במדבר (ב, א) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֵתֶת לְבַיִת אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כי האבן עזרא בעבור כי אהרן ובניו ישימו משא הקהתים בכתף: זה תמוה, כי נשיאת הקהתים נזכרת בדיבור הבא באות יי ושם שייכים הדברים, אבל בכאן י"ל, שנסיעת המחנות שייכת גם לאהרן שהרי נאמר בו וְיִנָּסַע אֶהְלִמוּעַד מִחֲנֵה הַלְלוּיִם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵה.

י. שם (ד, א) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) נִשְׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבַיִת אֲבֹתָם: זה כנ"ל, וכמ"ש האב"ע.

יא. פ' שלח (יד, כו) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (כז) עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי שְׁמַעְתִּי: כי הרמב"ן ובעבור כי משה ואהרן נפלו על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל (לעיל פסוק ה) להתחנן לו, היה הדבור כאן גם לאהרן. והצואה למשה "אמר אלהם" (פסוק כח), כי הוא העיקר בנואה:

יב. פ' קרח (טז, כ) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (כא) הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם פְּרָגַע: י"ל כמ"ש הרמב"ן הנ"ל, שמיד אחרי דיבור זה נפלו שניהם על פניהם.

יג. פרשת חקת (יט, א) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה ה' לְאֹמֵר דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיךְ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עַל: כי פרה אדומה בסגן.

יד. שם (כ יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֶּהֶל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: הדברים פשוטים ומבוארים.

טו. שם (כג, כג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֲדוֹם לֵאמֹר: (כד) יֵאָסֶף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּיוֹ: ג"ז פשוט.

ה. והנה אע"פ שנתבאר שבכל המקומות שנאמר 'אל משה ואל אהרן', הוא משום שנגע הדיבור גם לאהרן, מ"מ במכילתא מסכתא דפסחא פרשה א' שנינו ויאמר יי אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. שומע אני שהיה הדבר למשה ולאהרן כשהוא אומר ויהי ביום דבר יי אל משה בארץ מצרים (שמות ו כח) למשה היה הדבר ולא לאהרן. א"כ מה תלמוד לומר אל משה ואל אהרן. אלא מלמד שכשם שהיה משה כלל לדברות כך היה אהרן כלל לדברות. ומפני מה לא נדבר עמו מפני כבודו של משה. נמצאת ממעט אהרן מכל הדברות שבתורה חוץ משלשה מקומות מפני שאי אפשר. וכן במדרש שכל טוב שומעני שהיה הדבור למשה ולאהרן, היינו דקרי לתרווייהו משה משה אהרן אהרן. ואמרי ליה הנני, ת"ל ויהי ביום דיבר ה' אל משה (שמות ו' כח), למשה הוי קרי ולא לאהרן, אלא אהרן נוטה אזנו ושומע, א"כ מה ת"ל אל משה ואל אהרן, אלא מלמד כשם שהיה משה כלול לדברות ולמאמרות, כך הי' אהרן. ומפני מה אינו קוראו בשם, מפני כבודו של משה נמצאת ממעט את אהרן מכל הדברות חוץ משלשה מקומות, מפני שאי אפשר. ביאור הדברים, שאע"פ שנאמר בכל הנ"ל 'אל משה ואל אהרן', אין הכונה שנתיחד הדיבור אל שניהם, ושמעו שניהם הדבור, אלא היה הדבור רק אל משה ולא לאהרן. ומה שנאמר 'אל אהרן', בא

ללמדנו שכשם שהיה משה כלל [כלול] לדברות כך היה אהרן כלל [כלול] לדברות. ואין לזה מובן. וצ"ל דהכונה שכשם שהיה משה ראוי לדיבור, כך גם אהרן היה ראוי כמו משה שיהיה הדיבור מתייחד אליו, ומה שלא היה כן בפועל, הוא משום כבודו של משה. חוץ מג' מקומות; א. [ויאמר ה' אל אהרן] לך לקראת משה המדברה, (שמות ד כז), ב. [וידבר ה' אל אהרן] יין ושכר אל תשת (ויקרא י ט), ג. [ויאמר ה' אל אהרן] ואתה ובניך ובית אביך (במדבר יח א), משום שאי אפשר לפרשו בענין אחר. ולשון 'כלל' לדברות' צריך לתקן 'כליל' או כלול', שהוא מלשון 'כליל תפארת', כמו עטרת תפארת, שמעוטר ומכונן במעלה זו שראוי שיתיחד אליו הדיבור. וזמ"ש רש"י עה"פ בפרשת וארא (ו, כו) הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם: יט מקומות שמקדים אהרן למשה ויט מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך שקולין כאחד: ונמצא עפ"ז דפרשה ראשונה של 'החדש הזה לכם', נאמרה למשה בלבד, אבל פרשה שניה שנאמר בה 'ויאמר ה' אל משה ואהרן', בזה אהרן 'מטה אהרן' ומהנה יש בזה דבר פלא, דכשם שהיה אומר להם לישראל פרשה הראשונה נאמר שם בסוף 'וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן' וכן עשו: הנה דקדק הכתוב לומר 'את משה ואהרן', אע"פ שתחילת פרשה זו בדיבור ה' אל משה כתיב 'אל משה ואל אהרן', ואילו בסיומה של פרשת 'זאת חקת הפסח', כתיב 'ויעשו כל בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן' וכן עשו: 'את משה ואת אהרן' אע"פ שתחילתה של פרשה זו 'אל משה ואהרן', ויל"ע טובא. עוד יל"ע, דפרשה ראשונה כתיב 'ויעשו בני ישראל', ופרשה שניה כתיב 'ויעשו כל בני ישראל'.

ו.

אף משה ואהרן עשו כן

והנה כ' רש"י עה"פ 'וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן' וכן עשו: ומנו כן עשו, אף מקם ולאסן כן עשו: והוא מהמכילתא דר"ש כן עשו מה ת"ל כן עשו אלא אף משה ואהרן עשו כן. ויש לתמוה מה רבותא היא, ונאמרו בזה דברים הרבה. ובפירוש הריב"א על התורה כ' כלומר, אף משה ואהרן שלא נצטוו להם, כמו שנאמר דברו אל כל עדת בני ישראל ויעשו את הפסח, ולא אמרו עליהם מוטל לעשות פסח שהם עתידים להגאל ובזכות נצטוו לעשות פסח, ולא עלינו, כי לא היינו בשעבוד מצרים, כמו שפרש"י שם בפרשת שמות גבי לכו לסבלותיכם, אלא גם הם עשו הפסח כשאר העם כן פי' הר"ד אליקים בשם הר"ד אליקים מקו"ל: ויל"ע בדבריו אם כונתו שהיו משה ואהרן אינם מצווים ועושים, או שהשמיענו הכתוב שגם הם נצטוו, אע"פ שלא נזכר זה להדיא. ובמכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב יכול משה ואהרן שהיו עסוקין במצוה לא היה להם פסח ת"ל כן עשו ומנין שאף על פי שלא נאמ' להן עתידין היו ומעותרין היו זריזין היו ומזורזין היו ת"ל כן עשו וכן היה בלבם לעשות. משמע שבאמת לא נצטוו על הפסח, משום שהיו עסוקין במצוה לגאול את ישראל, ופטורין מן הפסח, ומ"מ עשו פסח כמי שאינו מצווה ועושה.

ז.

והנה עוד כ' רש"י עה"פ הנ"ל, וכי כבר עשו, והלא מלאך חודק נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם כאלו עשו: וג"ז הוא מהמכילתא הנ"ל, ובאמת אי"ז אלא דרשא, אבל ע"פ פשוטו יל"פ, שהרי אמר להם משה 'משכו וקחו לכם צאן', ואמרו במכילתא

ח.

משכו ידיכם מע"ז והדבקו במצות והביאו רש"י [י"ב, ו'] משכו ידיכם מעצודה זרה וקחו לכם לאן של מלוא: וא"כ הלכו מיד ופרשו מע"ז, וזהו 'וילכו ויעשו', דמה שהיו יכולין לעשות מיד עכשיו – עשו, והשאר עשו כל דבר בזמנו. ולכן אה"כ 'וילכו ויעשו בני ישראל' ולא אמר 'כל בני ישראל', משום שאין אהרן ומשה בכללם, שלא היו צריכין לפרוש מע"ז, אלא בני"י. ואח"כ אמר 'פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן, שהרי נאמר לעיל 'דְּבַרוּ אֶל־כָּל־עַדְת־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֵשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, שנצטוה גם אהרן לומר להם ככל הנ"ל, וא"כ שמעו בני"י כל פרשת הפסח גם משה וגם מאהרן, ולא אמר 'את משה ואהרן', ששניהן נשתוו בציווי לבני"י, ושמעו משניהם. ואע"פ דכתיב 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ, משמע שמשה לבדו דבר אליהם, הרי כבר נת"ל בשם הרמב"ן [י"ב, כ"א] דהפסקה הזו מקלרת באשר לוא אותו ה' בפסקה של מעלה, כי צידוע שאמר להם משה לישראל הכל צפרט ולימד אותם כל הענין, ונכלל הדבר בכתוב באשר לוא ה' את משה כן עשו. וא"כ י"ל דכך גם קצרה הפרשה ולא נזכר שם אהרן, ואולי אהרן היה אומר החלקים האחרים שלא נזכרו כאן. ומ"ש 'אֶת־מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן כֵּן עָשׂוּ: ונתבאר שעשו אע"פ שלא היו מצווין, יל"פ ד'עשו כן' קאי על מה שהלכו בני"י ניסן וקנו להם פסח, ובזה הושוו שניהם, ולכן שפיר קאמר 'משה ואהרן' כן עשו, דשניהם שוים בעשיה זו.

ט. ובפרשה שניה אמר 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח, דמאחר וכבר קנו להם צאן וייחדו אותו לקרבן פסח, אע"פ שלא נצטוו בזה, מ"מ הרי חל עליו שם 'פסח', וממילא כבר נתחייבו בכל דיני עשייתו, ולכן אמר כאן 'משה ואהרן' משום שבדיבור נתחייבו בכל דיניו, ונשתוו בזה תרומיהו. וסיים הפרשה השניה 'וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' ואמר 'כל בני ישראל' שכולל בזה גם משה ואהרן, משום שכבר היו מצווין ועושין. ולפי"ז נמצא דנאמרה פרשה זו למשה ואהרן, אחרי י' בניסן שכבר קנו הפסח וייחדוהו לשמו, ובזה באה פרשה זו ועשאתן למצווין ועושין.

י. ומ"ש 'כֹּאשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן, הוא משום שלא נצטוו בפרשה זו לאומרה שניהם לבני"י אלא משה לבד אמרה, ומ"מ נזכר כאן אהרן משום שגם הוא נצטוה בקיומה. והנה מ"ש כאן 'כֵּן עָשׂוּ' לא נתבאר במכילתא וברש"י מזה כלום. אמנם י"ל כמ"ש הנצי"ב על המכילתא ועיקר מלות עשיה קס היא מלות מילה שכולס מלו וע"ז כתיב באשר לוא ה' את משה ואת אהרן כן עשו ולפי דקטת המכילתא כאן, פי' 'כן עשו' דקס, ג"כ משה ואהרן, ויקשה הא משה ואהרן היו נימולים מכבר, אלא הפי' קס קהס מלו בענין את ישראל וסיינו לאיתא ברבא במדבר פי"א, מי מלן, ר"ב תני לה בקס קשכ"י משה מוהל ואהרן פורע כו'. וא"כ י"ל דלכך חילק 'את משה ואת אהרן', משום ד'כן עשו' דקאי עלייהו, לא נשתוו בזה שהרי משה – מוהל ואהרן – פורע.

חלק שלישי

מכת בכורות

א. במכת בכורות בהתראת משה לפרעה נאמר, 'וי"א, ה''] וימת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחלים, ומאידך להלן בשעת המכה עצמה נאמר, 'וי"ב, כ"ט] 'וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור', וצ"ב בזה, מדוע שם כתיב 'בכור השפחה', וכאן 'בכור השבי'. ויש מהראשונים שתי ד' בכור השפחה' הוא גם 'בכור השבי', שהשבוים היו העבדים. אבל ברש"י כתב, 'מבכור פרעה עד בכור השפחה – כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל. ולהלן כ', 'עד בכור השבי – ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור השבי'. ולמדנו כי לרש"י, 'בכור השפחה' לחוד ו'בכור השבי' לחוד, וא"כ גדלה עוד יותר השאלה, שהרי בהתראת משה שנאמר בה 'עד בכור השפחה', נמצא ש'בכור השבי לא נכלל בזה, שהרי הוא בדרגה פחותה מזו של 'בכור השפחה', ואם לא היה בהתראה, מדוע באמת נכלל גם הוא בין אלו שהוכו במכת בכורות. וצ"ע רב.

ב. עוד יש לדייק בלשון הכתוב שאמר 'מבכור פרעה הישב על כסאו', דיש לעיין בתואר הזה של 'הישב על כסאו', למי הוא מתייחס, דבפשוטו קאי על פרעה עצמו שהרי הוא זה היושב על כסא המלכות, וזו הכונה 'הישב על כסאו' שהוא כסא המלכות. אבל א"כ אין לזה הבנה כלל, דלמאי צריך להזכיר כאן תואר זה של 'ישב על כסאו', דפשיטא שפרעה הוא המלך ויושב על כסא מלכותו. ויותר, שהרי באמת אין מדובר כאן על פרעה עצמו, אלא על 'בכור פרעה', ובפשוטו הוא בנו הבכור של פרעה, וכמ"ש השי"ת למשה שיאמר לפרעה, [ד', כ"ג] 'הנה אנכי הרג את בנך בכרך', ואם מדבר על בנו של פרעה, ודאי שאין שום טעם להזכיר את פרעה בתור 'יושב על כסאו', בזמן שאין הוא הנושא המדובר עליו כאן. ובתרגום יונתן ב"ע כ' 'מפיר בנכר דפרעה דעתידי דייטיב על פודסיא מלכותיה', והיינו שפירש 'יושב', שעתיד לישב, ועדיין צ"ב, מה שייך לכאן דבר זה שעתיד לישב על כסא המלכות. ובאמת אפשר לפרש באופן אחר, ש'בכור פרעה', אין הכונה לבנו של פרעה אלא לפרעה עצמו שהיה גם הוא בכור, ועדיין יקשה כנ"ל, שאין צורך להכתירו כאן בתואר זה 'ישב על כסאו', דמה שייך תואר זה למכת בכורות.

ג. ובמכילתא איתא 'מבכור פרעה היושב על כסאו, בא הכתוב ללמדך על פרעה שהוא בכור [אתה אומר ללמדך על פרעה שהוא בכור או לא בא אלא ללמד על בנו שהוא בכור, כשהוא אומר היושב על כסאו הרי בנו אמור, הא מה ת"ל מבכור פרעה בא הכתוב ללמדך על פרעה שהוא בכור] והוא נשתייר מכל הבכורות ועליו הכתוב אומר ואולם בעבור זאת העמדתך'. וחזינן שהמכילתא מפרש ד'מבכור פרעה' היינו פרעה עצמו שהוא בכור, 'הישב על כסאו' היינו בנו הבכור של פרעה, שיושב על כסאו וממתין למלכותו כמ"ש היב"ע. אבל א"כ יקשה מאד שהרי גם במכה עצמה כתיב 'ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה

הישוב על כסאו', ולפי המכילתא נמצא שהכה גם את פרעה עצמו, וגם את בנו, וזה אינו, דפרעה נשאר בחיים, וצ"ע.

ד מ פ ס ח ו ד מ מ י ל ה

ד. וי"ב, ו' וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֵבָיִם. וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמְּשַׁקּוֹף עַל הַבְּתָיִם אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם'. וברש"י ז"ה לכה למשמרת – זה לשון בקור שטעון בקור ממוס ארבעה ימים קודם שחיטה, ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא לזה כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז ח) ואתעבור עליך וארחך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבעה שבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מזאת להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (קס ז) ואת ערום ועריה, ונתן להם שתי מזלות דם פסח ודם מילה, שאלו באותו הלילה, שנאמר (קס ו) מתבוססת בדמך, בשני דמים, ואומר (זכרי' ט יא), גם את דם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו, ולפי שהיו שטופים בעבודה זרה אמר להם (פסוק כא) משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם לחן של מזוה'.
ודברים אלו הם מהמכילתא פרשה זו.

ה. וכל זה צ"ב רב. א) אם הגיע הזמן שנקצב להם שהוא ד' מאות שנה, א"כ חייבים להגאל, ובפרט שקורא לזה 'שבועה שנשבעתי לאברהם', שבודאי צריך לקיים השבועה, ומדוע צריכים הם ב' מצוות הללו בכדי להגאל. ב) מ"ש 'ונתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה', משמע מלשון זו, דהמצוות הם לא שחיטת הפסח ואכילתו, ולא מעשה המילה עצמה, אלא העיסוק בדם הפסח ובדם המילה, זו היא המצווה, וצ"ב דהרי עצם שחיטת הפסח ואכילתו, זו היא המצווה, ולמה לא נזכר כלל דבר זה. וכן גבי מילה למה לא נזכר להדיא מצות המילה עצמה, רק העיסוק בדם. ג) גם מ"ש שהמצוות הם דם הפסח ודם המילה צ"ב, דבשלמא דם הפסח, נאמרה בו מצוה, לתיתו על שתי המזוזות ועל המשקוף של הבתים, שבהם אכלו את הפסח, אבל דם המילה לא נזכר כלל מה יעשה בו, והיכן מצוותו. ד) עוד תמוה מ"ש שנתן להם מצות מילה, והרי במילה היו מצווים ועומדים בה מימות אאע"ה, וגם אם לא מלו את עצמם מ"מ אי"ז מצוה חדשה, שנתן להם עכשיו. ועוד, שלא נזכר כלל בכל הפרשה שנצטוו למול את עצמם. ה) עוד צ"ב, דמקרא שהביא 'גם את דם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו' לא משמע אלא 'דם בריתך' שהוא דם מילה, אבל דם הפסח לא נזכר כאן. ו) עוד צ"ב, מה כונת הפסוק 'מבור אין מים בו', דמשמע שמצרים נקראת כך, ומדוע. ז) עו"ק, שאחרי שהביא הפסוק 'ואראך מתבוססת בדמך', שלמדנו מזה שתי דמים, למאי צריך להביא עוד פסוק של 'גם את' וכו'. ח) עוד קשה מ"ש רש"י שהיו שטופים בע"ז לפיכך א"ל משכו וכו', דמה ענינו לכאן. ויש לבאר ולומר, דלהלן [וי"ב, מ"ג] נצטוו בהלכות קרבן פסח ד'כל ערל לא יאכל בו', ופרשה זו נאמרה להם בי"ד ניסן כמש"כ רש"י שם, וא"כ בשביל לקיים מצות הפסח כהלכה, היו חייבים למול את עצמן ואת בניהם עוד באותו הלילה, בכדי שיהיה אפשר להם לאכול הפסח. ונמצא דבאמת לא נצטוו באופן מיוחד על המילה, וזאת אכן משום שכבר היו מצווים ועומדים עליה, ואי"צ בציווי נוסף, אבל היו חייבין להימול, בכדי לקיים מצות הפסח וכו"ל. והנה כתיב להלן [וי"ב, י"ג] 'וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבְּתָיִם אֲשֶׁר

אֲתֶם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְתִרְגַּם יוֹנְתָן ב"ע, 'וַיְהִי דָם נִכְסַת פְּסָחָא וְגִזְרַת מְהוּלְתָא מְעַרְב לְכוּן לְמַעְבַּד מִיָּה אֶת עַל בְּתֵיא דְאַתּוֹן שְׂרִין תַּמּוֹן, פִּירוּשׁ שְׁעִירְבו דַּם הַמִּילָה שְׂמָלו עֲצֻמָּן, עִם דָּם הַפֶּסַח שִׁשְׁחָטוּ, וְאֵת תַּעְרוּבַת הַדְּמִים הַזֶּה נִתְּנוּ עַל הַמִּשְׁקוּף וְהַמְזוּזוֹת, וְכֵן מוֹכַח בַּפְּסִיקְתָא זוּטְרַתָא וּז"ל 'לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם מִנִּיחִין אֶת הַמִּילָה, כְּדִי לְמַצּוֹא חֵן בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, לְפִיכֵךְ הִפְךָ לִבָּם לְשׁוֹאֵא עִמּוֹ, כִּיּוֹן שִׁשְׁחָטוּ אֶת פְּסַחֵיהֶן הָיוּ הַמִּצְרִיִּים חוֹרְקִין עֲלֵיהֶם שִׁינִיָּהֶם, וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין לִזְמַר כְּלוּם, כִּי נִפְל פַּחַדְם עֲלֵיהֶם, מִיֵּד אָמַר לֵהֶם מִשֶּׁה רַבִּינוּ כָּל עֶרְל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, אָמְרוּ מַה נַּעֲשֶׂה אִם נִיחַנּוּ שְׂלֵא לְקִיִּים מִצּוֹת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָרִי הַמִּצְרִיִּים הוֹרְגִים אֹתָנוּ עַל שִׁשְׁחָטְנוּ אֶת תּוֹעֲבוֹתָם, מִיֵּד מָלוּ כוֹלָם, וְהָיָה מִתְעַרְב דָּם פְּסַחֵיהֶם וְדָם הַבְּרִית, לְקִיִּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵעֲבוּר עֲלֶיךָ וְאֵרָאךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאֵמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי. דָּם מִילָה וְדָם פְּסַח'.

וְא"כ כִּיּוֹן שֶׁנִּתְעַרְב דָּם הַפֶּסַח וְדָם הַבְּרִית, א"א הִיָּה לְתַת רַק אֶת דָּם הַפֶּסַח לְבַדּוֹ עַל הַמִּשְׁקוּף וְהַמְזוּזוֹת, וְע"כ שֶׁנִּתְּנוּ אֶת הַתַּעְרוּבַת כַּמּוֹת שֶׁהָיָה. וְכֵן מְפּוֹרֵשׁ בַּפְּרָקִי דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר [פְּרָק כ"ט] 'וּבִיּוֹם שֶׁיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נְמוּלוּ כָּלָם מִגְּדוּל וְעַד קֶטַן, שֶׁנֶּאֱמַר [וַיְהוֹשֻׁעַ ה, ה] כִּי מָלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיֵּצְאִים וְגו'. וְהָיוּ לּוֹקְחִים דָּם מִילָה וְדָם פְּסַח, וְהָיוּ נוֹתְנִין עַל מִשְׁקוּף בְּתֵיחֵן, וְכַשֶּׁעֲבַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנֹגֵף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת דָּם הַבְּרִית וְדָם הַפֶּסַח, נִתְמַלֵּא רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר [יחזקאל טו, ו] וְאֵעֲבַר עֲלֶיךָ וְאֵרָאךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאֵמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי. אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְכִי מַה רָאָה הַפְּתוּב לִזְמַר שְׁתֵּי פְעָמִים בְּדַמֶּיךָ חַיִּי. אֲלֵא אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּזִכּוֹת דָּם בְּרִית מִילָה וְדָם פְּסַח גְּאֻלְתֵּי אֲתָכֶם מִמִּצְרַיִם'.

ז. אֲלֵא שֶׁהִדְבַר צ"ע, דְּמַכְיֹון שֶׁנִּצְטוּ לְהַדְיָא לְתַת אֶת דָּם הַפֶּסַח עַל הַמִּשְׁקוּף וְהַמְזוּזוֹת, א"כ שׁוֹב אֵינן לֵהֶם רְשׁוּת לְעַרְב בְּדָם הַפֶּסַח דְּמִים אַחֲרֵיהֶם, וְאֵפִילוּ אִם זֶה דָּם הַמִּילָה, כִּי לֹא נִצְטוּ עַל זֶה בְּשׁוּם מְקוּם, וְאִם עִירְבוּ, שׁוֹב א"א לֵהֶם לִיתֵן דָּם זֶה עַל הַמִּשְׁקוּף וְהַמְזוּזוֹת, כִּי תוֹ לֹא מִיקְרֵי דָם פְּסַח, אֲלֵא תַעְרוּבַת דְּמִים, וְגַם אִם יִתְּנוּ תַעְרוּבַת זֶה עַל הַמִּשְׁקוּף וְהַמְזוּזוֹת, לֹא יִקְיִמוּ הַמִּצְוָה כָּלָל.

ח. וּבַפְּשׁוּטוֹ הִיָּה נִרְאָה לִזְמַר דְּדִיקִינָן לֵה, מַהֲא דְכַתִּיב 'וְהָיָה הַדָּם לָכֶם', וְהִנֵּה תִיבַת 'לָכֶם' אֵינן לֵה מְקוּם וְאֵינן לֵה בִיאוֹר, וְלִכֵּן דְרַשִׁינָן לֵה כְּאִילוּ כְּתִיב, 'וְהָיָה הַדָּם שְׁלָכֶם לְאוֹת', וְהֵינּוּ דָם הַיּוֹצֵא מִגּוֹפֶם, שְׁלֵזָה קוֹרָא הַכְּתוּב 'דָּם שְׁלָכֶם'. וְעוֹד, דְּכַתִּיב בַּפְּסוּק זֶה פְּעָמִים הַמִּילָה 'דָּם', 'וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאוֹת עַל הַבְּתִיִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם', וְהִיָּה יְכוּל לְכַתּוּב וְרֵאִיתִי 'אוֹתוֹ', וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם, שֶׁהָרִי עוֹמֵד וּמְדַבֵּר עַל הַדָּם. וּמִזֶּה לְמַדּוֹ שִׁישׁ כַּאֲן שְׁתֵּי דְמִים, הָא, דָּם הַמִּילָה, וְעֲלִיו הוּא אֹמֵר 'וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאוֹת', שֶׁהָדָם שְׁלָכֶם הַיּוֹצֵא מִגּוֹפְכֶם יִהְיֶה לְאוֹת, וְגַם, 'וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם', הֵינּוּ הַדָּם הַשְּׁנִי שֶׁל הַפֶּסַח וְלִכֵּן 'וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם'.

וּלְקַחוּ מִן הַדָּם

ט. אֲבָל בְּאֵמַת נִרְאָה עוֹד לִזְמַר דִּיוֹק נִפְלֵא וְאֵמִיתִי. דִּהְנָה לְשׁוֹן הַכְּתוּב [ו"ב, ז'] 'וּלְקַחוּ מִן הַדָּם וּנְתַנּוּ' וְכו', וְהִיָּה יְכוּל לְכַתּוּב 'וּלְקַחוּ מִהַדָּם וּנְתַנּוּ', וּמַה זֶה 'מִן הַדָּם'. וְכֵן לְהִלֵּךְ בְּצִוּוֵי שֶׁל מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי, נֹאמַר [ב] 'וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוּף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף', שׁוֹב אֵינן כְּתִיב כַּאֲן 'מִהַדָּם' אֲשֶׁר בַּסֶּף, אֲלֵא 'מִן הַדָּם' אֲשֶׁר בַּסֶּף. וְנִרְאָה לִזְמַר, דְּבִכָּל מְקוּם שֶׁכְּתוּב בְּתוֹה"ק לְשׁוֹן זֶה ד'מִן הַדָּם', זֶה מִשׁוּם דְּמִיירִי בְּתַעְרוּבַת שֶׁל דְּמִים, וּבִשְׂאֵר מְקוּמוֹת שֶׁאֵינן תַּעְרוּבַת אֲלֵא דָם אַחַד בְּלַבָּד, כְּתִיב 'מִדָּם' או 'מִהַדָּם'. וְנוֹכַיח

בעז"ה את הדברים. בפ' תצוה [כ"ט, כ"א], כתיב 'וְלִקְחֶתָּ מִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהֵיטָתָּ, וְזֶה מִשׁוֹם, שְׁקוּדִם לִכְן נֹאמַר שִׁיקַח מִדָּם הַפֶּר שֶׁשָּׁחַט וַיִּתֵּן עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְשׁוֹב אַח"כ שֹׁחֵט אֵיל וְנוֹתֵן אֶת דְּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, נִמְצָא דִיש כַּעַת עַל הַמִּזְבֵּחַ, ג' מִיָּנִי דְמִים מִעוֹרָבִים זב"ז, וְעַכְשֵׁי לִוְקַח מִהֶדֶם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּלוֹמַר מִכָּל הַדְּמִים הַמִּעוֹרָבִים, וְדו"ק.

י. בַּפְּרָשָׁת וַיִּקְרָא [ד', ה' ו'] 'וְלִקְחֶתָּ מִן הַדָּם הַפְּסִיחַ מִדָּם הַפֶּר וְהֵבִיֵּא אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וְהֵזָה מִן הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לְפָנָיו ה' אֶת פְּנֵי פְּרֻכַת הַקֹּדֶשׁ. הִנֵּה בַתְּחִילָה כ' וְלִקְחֶתָּ מִדָּם הַפֶּר, כִּי מְדוּבָר עַל הַהִבָּאָה שֶׁל הַדָּם מִהַחֲצֵר לְאֹהֶל מוֹעֵד פְּנִימָה, אֲבָל אַח"כ כְּתִיב וְהִזָּה מִן הַדָּם, וְאֵע"פ שֶׁאֵין כַּאֲן אֵלֵּא דְמוֹ שֶׁל פֶּר וְאֵין כַּאֲן תַּעֲרֹבֶת, מ"מ הֵרִי צְרִיךְ לְטָבֹל אֶצְבָּעוֹ בְּדָם, וְשֵׁנִינֵנו 'עַל כָּל הַזָּאָה טְבִילָה, דְהֵינֵנו שֶׁאֵע"פ שִׁיש לֹו עַל אֶצְבָּעוֹ דִּי דָם בְּשִׁבִיל לְהַזֹּת פְּעָמִים וְשְׁלוֹשׁ, מ"מ אֵינוֹ רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֵלֵּא צְרִיךְ לְטָבֹל אֶצְבָּעוֹ לְפָנָיו כָּל הַזָּאָה, וְנִמְצָא א"כ שִׁיש לֹו עֲדִיין דָּם עַל אֶצְבָּעוֹ שֶׁאֵינוֹ כֶּשֶׁר לְהַזָּאָה, וְאֵינוֹ מִקְנַח אֶת יָדוֹ מִהֶדֶם הַזֶּה קוֹדֵם שְׁטוּבֵל מְחֻדָּשׁ, וְיוֹצֵא שְׁכֻשְׁטוּבֵל אֶת אֶצְבָּעוֹ הַמְּלוּכְלַכַת בְּדָם, בַּתּוֹךְ הַכְּלִי, נוֹצֵרֶת בִּזְזָה תַּעֲרֹבֶת שֶׁל דָּם פְּסוּל לְהַזָּאָה עִם דָּם כֶּשֶׁר, וְאֵת הַתַּעֲרֹבֶת הַזֹּאת מִזָּה עַל הַפְּרֻכָּת, וְלִכְן כְּתוּב 'מִן הַדָּם'. וְהֵא גּוֹפֵא קַמ"ל קְרָא, דֵּאִי"צ לְקַנַּח אֶת יָדוֹ קוֹדֵם כָּל טְבִילָה חֻדָּשָׁה, וְלִכְן כְּתִיב 'מִן הַדָּם' לְהוֹרוֹת שֶׁצְרִיךְ לְטָבֹל בְּלֵא קִינּוּחַ, וְאֵע"פ שִׁיש כַּאֲן תַּעֲרֹבֶת, שְׁפִיר דְמוֹ, דְכַךְ צְרִיךְ לְהִיֹּת בַּתַּעֲרֹבֶת, וְדו"ק.

יא. וּבַפְּרָשָׁת צו [ח' כ"ג] 'וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשָּׁה מִדְּמוֹ וַיִּתֵּן עַל תְּנוּךְ אֹזֶן אֶהְרֹן הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית. וַיִּקְרַב אֶת בְּנֵי אֶהְרֹן וַיִּתֵּן מִשָּׁה מִן הַדָּם עַל תְּנוּךְ אֹזְנָם הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלָם הַיְמָנִית. פִּירוּשׁ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּכּוּיֹן שְׁנוֹתֵן מִשָּׁה אֶת הַדָּם עַל תְּנוּךְ אֶהְרֹן וְעַל בּוֹהֵן יָדוֹ וְרִגְלוֹ, וּמִמְשִׁיךְ מִיָּד לְתַת גַּם עַל בְּנֵי אֶהְרֹן כֵּנ"ל, נִמְצָא דִיש עַל אֶצְבָּעוֹ תַּעֲרֹבֶת דְמִים, הַדָּם שֶׁלְקַח מִשָּׁה מִהֵאֵיל הַנִּשְׁחָט, וְהַדָּם שְׁנוֹתֵר לֹו עַל אֶצְבָּעוֹ אַחֲרֵי שְׁכַבֵּר נִתֵּן עַל גּוֹפוֹ שֶׁל אֶהְרֹן. וְהִנֵּה זֶה וְדֵאִי אִם יִקְנַח מִשָּׁה אֶצְבָּעוֹ מִכָּל הַדָּם הַנִּשְׁאָר, וְאַח"כ יִקַּח מִהֶדֶם שֶׁנִּמְצָא עַל תְּנוּךְ אֹזֶן אֶהְרֹן וְעַל בִּהֶן יָד וְרִגְלוֹ, וַיִּתֵּן דָּם זֶה עַל בְּנֵי אֶהְרֹן, לֹא עֲשָׂה וְלֹא כְּלוֹם, דְּבַעֲיָנָן שִׁיחִיָּה זֶה דָּם הֵאֵיל, וְלֹא דָם שְׁכַבֵּר נִיתֵן עַל גּוֹף אָדָם, וְהִנֵּה עַכְשֵׁי א"א שֶׁלֹּא יִתְעַרֵּב בְּדָם שֶׁעַל אֶצְבָּעוֹ, גַּם מִהֶדֶם שְׁכַבֵּר נִיתֵן עַל גּוֹף אֶהְרֹן. וְזֶה גּוֹפֵא קַמ"ל קְרָא, שֶׁאִי"צ מִשָּׁה לְקַנַּח יָדוֹ בֵּין כָּל גּוֹף וְגוֹף וְלִקְחַת שׁוֹב מִדָּם הֵאֵיל, אֵלֵּא יִכּוֹל וְצְרִיךְ לְתַת עַל כָּל הַגּוֹפִים אֹתוֹ דָּם שֶׁלְקַח בְּפַעַם הַרְּאִשׁוֹנָה, אֵע"פ שִׁיש כַּאֲן תַּעֲרֹבֶת דְמִים וְכֵנ"ל.

יב. וּבַפְּרָשָׁת אַחֲרֵי מוֹת בַּעֲבוּדַת יוֹה"כ כְּתִיב 'וְלִפְנֵי הַפְּפֻרֶת יִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ, וְהֵינֵנו דְצְרִיךְ טְבִילָה עַל כָּל הַזָּאָה, וְאֵע"פ שֶׁמִּעוֹרָב בְּאֶצְבָּעוֹ מִהַזָּאָה קוֹדֶמֶת, וְקַמ"ל, דֵּאִין הַתַּעֲרֹבֶת פּוֹסְלַת. וְז"ל הַרְּמַב"ם [הַלְכוֹת עֲבוּדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים פ"ג ה"ו] 'וְכֵן אֵלוֹ הָאַרְבַּעִים וְשִׁלְשׁ הַזֵּיּוֹת טוּבֵל בְּדָם טְבִילָה עַל כָּל הַזֵּיּוֹה לֹא שִׁיזָה שְׁתֵּי הַזֵּיּוֹת מִטְבִּילָה אַחַת'. וְדו"ק.

יג. וּמִכָּל הַנ"ל מוֹכַח דְּבַכָּל מְקוֹם שִׁיש תַּעֲרֹבֶת דְמִים, לְשׁוֹן הַתּוֹרָה בִּזְזָה הוּא 'מִן הַדָּם'. וּמִזָּה לְמִדְּנוֹ שֶׁגַּם בְּפִסַּח מִצְרִים נִצְטוּוֹ עַל תַּעֲרֹבֶת הַדְּמִים. וְלִכְן בַּפְּרָשָׁה שֶׁל 'הַחֻדָּשׁ הַזֶּה' שְׁבוֹ אֹמַר הַקַּב"ה לְמִשָּׁה מַעֲשֵׂה קִרְבָּן פְּסַח, וְגַם בַּפְּרָשָׁה זֹו שֶׁל 'מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ', שֶׁמִּשָּׁה מִזְדִּיר

את בני על מעשה הפסח, בשניהם נאמרה לשון זו של 'מן הדם', להורות על תערובת דם פסח ודם המילה.

יד. והשתא א"ש היטב, דבאמת לא נצטוו בפועל כי אם על הפסח, ולא על המילה, שכבר יהיו מצווים ועומדים בה, אלא שהיו חייבים למול עצמם בעבור אכילת הפסח. ולכן ב' המצוות שנתנו להם בשביל להגאל על ידם היו דם הפסח ודם המילה, שיתנו מהם על המשקוף ועל המזוזות, ונתינה זו של הדמים הללו, הייתה עצם העיסוק במצוות אלו. ודבר זה נלמד מהפסוק 'וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאָמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי', אָמַר רַבִּי אֶלְיָעֶזֶר וְכִי מָה רָאָה הַכֶּתוּב לִוְמַר שְׁתֵּי פְעָמִים בְּדַמֶּיךָ חַיִּי. אֶלָּא אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּזָכוֹת דָּם בְּרִית מִיֵּלָה וְדָם פֶּסַח גְּאֻלְתֵּי אֶתְכֶם מִמְצָרִים, וְהֵינּוּ דְדַרְשִׁינָן לָהּ מִדְּכַתִּיב ב' פְּעָמִים 'בְּדַמֶּיךָ חַיִּי', שְׁנֵגָלוּ בְּזָכוֹת שְׁנֵי מִינֵי דַמִּים. אֲבָל אֲכַתִּי אִין אֲנִי יָדְעִים אִיזָה ב' מִינֵי דַמִּים הֵם אֲלוּ, וּבְשִׁלְמָא דָּם הַפֶּסַח שְׁמַעִינָן מִגּוּפָא דְקָרָא, שְׁנִצְטוּ עַל שְׁחִיטָתוֹ, וְנִתְיַנְתַּ דְמוֹ עַל הַמְשַׁקּוֹף, אֲבָל דָּם מִיֵּלָה לֹא נִזְכַּר לְהַדְיָא, וְלִכְךָ הִבִּיאוּ פֶסֶק נּוֹסֵף, וְאוֹמַר, 'גַּם אֶת בְּדָם בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירִיךָ מִבּוֹר אִין מִים בּו'. וְנִרְאָה דְהַמְכִילְתָּא וְרַש"י מְפָרְשִׁים הַפֶּסֶק דְהַמִּיֵּלָה 'גַּם' מִתְיַיְחֶסֶת לְדָם בְּרִיתְךָ' וְכֵאלּוּ אָמַר 'אֵת, גַּם בְּדָם בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירִיךָ', וְר"ל דְשִׁילּוּחַ בְּנִי מִמְצָרִים הִיָּה לֹא רַק בְּזָכוֹת דָּם הַפֶּסַח אֲלָא גַם בְּזָכוֹת דָּם הַמִּיֵּלָה. וְמו"ש 'מִבּוֹר אִין מִים בּו', נִרְאָה פִירוּשׁוֹ, דְכִיּוֹן שְׁכִינָה אֶת בְּנִי בְּמִצְרַיִם 'אֲסִירִיךָ', וּמְקוֹם הָאֲסִירִים הוּא בְּבוֹר, וְכִמוֹ שְׁאָמַר יוֹסֵף 'כִּי שָׁמוֹ אוֹתִי בְּבוֹר', לִכְן אָמַר 'שְׁלַחְתִּי אֲסִירִיךָ מִבּוֹר', שְׁמִצְרַיִם כּוֹלָה חֲשׁוּבָה כ'בוֹר' שְׁהִי בְּנִי אֲסִירִים בְּמִצְרַיִם, שְׁלֹא הוֹרְשׁוּ לְצֵאת מִשָּׁם, כְּמוֹ אֲסִיר שְׁאִין יִכּוֹל לְצֵאת מִהַבּוֹר. וְמו"ש 'אִין מִים בּו', הֵינּוּ שְׁזוֹ הַסִּיבָה שְׁלֹא הֵינּוּ יִכּוֹלִים לְצֵאת, מִשּׁוּם שְׁלֹא הֵייתָה בִידֵם אֲפִילוּ מִצּוּחַ אַחַת לְעֶסֶק בָּהּ, וּבְלִי מִצּוּחַ אִי אֲפֻשֶׁר הִיָּה לָהֶם לְהַגְאֹל, וְכֵנ"ל.

טו. אֲמַנָּם מִצּוּחַ לְקִיחַת הַפֶּסַח, שְׁחִיטָתוֹ וְאֲכִילָתוֹ, נִיתְנָה לָהֶם בִּי בְּנִיסָן, כְּדִי שִׁיְהִי עֶסֶקִים בְּגוֹף הַפֶּסַח ד' יָמִים קוֹדֵם יְצִיאָתָם, וְזֶה מִשּׁוּם שְׁלּוּלָא מִצּוּחַ זֶה לֹא הֵינּוּ נִגְאָלִים. וְנִמְצָא שְׁבַכְדִּי לְזָכוֹת לְגֵאוּלָּה, נִדְרְשׁוּ לְמִצּוּחַ הַפֶּסַח גּוֹפוֹ, לְלַקְחוֹ לְשַׁחֲטוֹ וְלֹאכְלוֹ, וְגַם לְנִתְיַנְתַּ דָּם הַפֶּסַח וְדָם הַמִּיֵּלָה עַל הַמְשַׁקּוֹף וְהַמְזוּזוֹת, וְזֶה צ"ב כֵּנ"ל, לְשֵׁם מָה הוֹצַרְכוּ לְאֵלוֹ הַמִּצּוּחַ, אַחֲרֵי שְׁכָבַר הַגִּיעַ זְמַנָּם לְהַגְאֹל, וְגַם מִדּוּעַ הִיָּה צוּרְךָ גַם בְּעֶצֶם הָעִיסוּק בַּפֶּסַח, וְגַם בְּנִתְיַנְתַּ הַדָּם.

פסח

טז. עוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת בְּמ"ש רַש"י עה"פ 'וי"ב, י"ג' 'וְרִאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם' זְפַסְחָתִי – וְחַמְלָתִי, וְדוּמָה לוֹ (יִשְׁעִיָּהוּ לֹא הֵ) פֶסֶח וְהַמְלִיט. וְאֲנִי אֹמַר כֹּל פְּסִיחָה לְשׁוֹן לְלוֹג וּקְפִילָה. וּפְסַחְתִּי מְדַלֵּג הִיָּה מִצְחִי יִשְׂרָאֵל לְצִתִּי מִצְרַיִם, שְׁהִי שְׁרׁוּיִם זֶה בְּתוֹךְ זֶה, וְכֵן (מְלָכִים א' יח כ"א) פּוֹסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים, וְכֵן כֹּל הַפְּסַחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְלִים, וְכֵן (יִשְׁעִיָּהוּ לֹא הֵ) פֶסֶח וְהַמְלִיט, מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְטוֹ מִצִּין הַמּוֹמְתִים. וְכ"כ לְהַלֵּךְ מִזֶּה עה"פ 'וי"ב, כ"ג' 'וּפְסַח ה' עַל הַפְּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנִגְף' וּפְסַח – וְחַמְלָה, וְיֵשׁ לוֹמַר וְלִג'. וְכֵן זֶה קִשָּׁה מְאֹד, דְּמִדּוּעַ הִיָּה צוּרְךָ בְּחַמְלָה, וְהִרִי מַכַּת בְּכוֹרוֹת לֹא נִגְזְרָה אֲלָא עַל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְכִמ"ש פֶּרֶשֶׁת שְׁמוֹת 'וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲה וְכו' הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכַרְדָּךְ', וּבְרַש"י שֵׁם 'הִיא

מכה אחרונה וזה התרכו תחלה מפני שהיא קשה, וכן כתיב 'מבכר פרעה עד בכור השפחה' שאלו הם המצרים בלבד, והרי עיקר כל מכת בכורות לא באה אלא בכדי שישלחו את בני מארצם, ואי"ז שייך אלא אצל המצרים, ובנ"י אינם בפרשה זו כלל וכלל, ואין להם שום שייכות למכה זו, וק"ו משאר מכות מצרים שלא היו אלא במצרים, והפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, וא"כ מדוע היו צריכים לחמלה מיוחדת שלא ינזקו ממכה זו.

יז. גם מ"ש לשון דילוג וקפיצה, שהיו שרויים ביחד מצרים וישראל, והיה צריך כביכול לדלג ממצרי למצרי וישראל בתוך, ומדלגו וממלטו מבין המומתים, כ"ז אין לו מובן, מה ענין הדילוג הזה, ואיזו שייכות יש לו כלפי שמיא, וכי בשר ודם הוא שהולך לפי איזה סדר וצריך לדלג על אלו שפטורין מהמכה, והלוא הכל בידו, ויכול להכות את מי שרוצה ולא את השאר הפטורים מזה. וכן מ"ש בפסוק [וי"ב, כ"ז] 'וְאַמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח הוּא אֲשֶׁר פֶּסַח עַל פְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת פְּתִינֵנו הֲצִיל', צריך להבין, מה ענין ההצלה כאן וממה נצלו.

יח. והנה מבואר במכילתא וברש"י הנ"ל, שבנ"י היו שטופים בע"ז במצרים, בדיוק כמו המצרים, ולא זו בלבד אלא שבכל ענינם נהגו כמו המצרים, וכך שנינו במדרש רבה אחרי מות פרשה כג' ר' אלעזר פתר קריא ביוצאי מצרים. כשושנה בין החוחים. מה שושנה זו קשה ללקטה כך כשהיו ישראל במצרים היו קשין ליגאל. הה"ד או הניסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ד, לד). ר' יהושע ב"ר נחמיה בשם ר' שמואל בן פזי גוי מקרב עם אין כתיב כאן, או עם מקרב גוי, אלא גוי מקרב גוי, אילו ערלים ואילו ערלים, אילו מגדלי בלריות ואילו מגדלי בלריות, אילו לובשי כלאים ואילו לובשי כלאים, לפיכך לא היתה מידת הדין נוחת שיגאלו ישראל ממצרים. וכן מבואר במכילתא פ' בשלח 'לבא לקחת לו גוי מקרב גוי' שאין ת"ל גוי מקרב גוי, אלא כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הפרה ואומר ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל וגו' (דברים ד כ').

נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך

יט. ישעיהו פרק מג' כ"י אגני ה' א' קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך. מאשר יקרת בעיני נכבדת ואגני אהבתך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך. וברש"י שם נתתי כפרך מלרים – והם היו לך לפדיון שזכוריהם מתו ואתה בני זכורי לללת, והייתם חייבים כלים כמו שנאמר (ביחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם זכרך מלרים. מבואר כאן שבנ"י נתחייבו כלים ח"ו במצרים, כמ"ש ביחזקאל פרק כ' 'ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו וימרו בי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים. ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הפה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים'. הנה מבואר שהיו עובדי ע"ז, ואמר להם הקב"ה לעזוב ולהשליך את הע"ז, ולא שמעו אליו. ומבואר כן במכילתא כאן ד' יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו' וכי יש לך אדם שהוא מתבשר בשורה טובה ואינו שמח נולד לך בן זכר, רבך מוציאך לחירות ואינו שמח,

אם כן למה נאמר ולא שמעו אל משה (שמות ו ט) אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה, שנו' ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו, וימרו בי ולא אבו שמוע'.

ב. הנה שמענו שבנ"י עבדו ע"ז במצרים וסרבו לפרוש מזה, גם אחרי ששלח הקב"ה את משה לומר להם לפרוש, ומחמת זה נתחייבו כליה. ולפי"ז מובן מ"ש להם משה 'משכו וקחו לכם צאן', וכמ"ש המדרש רבה 'זכן אתה מוצא לישראל כשהיו במצרים היו עובדין עבודת כוכבים ולא היו עוזבין אותה, שנאמר (יחזקאל כ) איש את שקוצי עיניהם לא השליכו, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כל זמן שישראל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו, לך ואמור להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודת כוכבים, הה"ד (שמות יב) משכו וקחו לכם, כלומר משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן ושחמו אלהיהם של מצרים ועשו הפסח, שבכך הקדוש ברוך הוא פוסח עליכם'. והיינו שענין מצות הפסח הייתה בעיקרה פרישה מע"ז וביטולה הגמור, שבלא זה לא היו יכולין להגאל, ואע"פ שהבטיח השי"ת לאאע"ה 'ואחרי כן יצאו', לא הבטיח זאת השי"ת אלא לזרעו של אאע"ה כמ"ש 'גר יהיה זרעך' וכו', והללו שהיו עובדים ע"ז לא נחשבים 'זרעך', שאינם מתייחסים אחר אאע"ה אלא כשהולכים בדרכיו ועובדים את הבורא ית"ש, וכמו שאין ישמעאל ועשו קרויין 'זרעך' כך בני יעקב אינם 'זרעך' בזמן שדבוקים בע"ז. והרי הצאן היה הע"ז של מצרים, כמ"ש בפ' מקץ 'כי לא יוכלו המצרים לאכל את העבדים לחם כי תועבה הוא למצרים' ותרגם אונקלוס 'ארי לא יכלין מצראי למיכל עם עבראי לחמא, ארי בעירא דמצראי דחלין ליה, עבראי אנלין'. ועוד כתיב 'כי תועבת מצרים נזבח לה' א' ופרש"י 'תועבת מצרים - יראת מצרים'. לפיכך ניתנה להם מצות הפסח שיעסקו בה, וזו היא גופה הפרישה מע"ז, שלוקחים הע"ז וקושרים לרגלי המיטה ד' ימים ושוחטים אותה לעיני המצרים, ולעיל נאמר 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו - בתמיה', וכאן מסרו נפשם על מצוה זו שהיו בחשש זה של 'יסקלונו'. ורק עכשיו שפרשו מהע"ז וביטלוה, שוב חזרה הבטחת הבוית"ש לאאע"ה למקומה ואפשר לגאלם.

כא. אכן עדיין אין די בזה, משום שאמנם עכשיו אחרי שפרשו מע"ז שהיתה בידם, כבר ראויים להגאל, אך הגאולה תבוא ע"י מכת בכורות, וכמו שיעד הבוית"ש למשה, שרק שע"י מכת בכורות ישלחם פרעה, כמ"ש וד', כ"ג] 'ואמר אליך שלח את בני יעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרד', ואמר עוד [וי"א, א'] 'עוד נגע אֶחָד אָבִיא עַל פְּרַעֲהוּ וְעַל מִצְרַיִם אַחֲרָיו כִּי יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִצֵּרָה וְגַרְשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִצֵּרָה, [ח'] 'וַיִּרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרִגְלֶיךָ וְאַחֲרָיו כִּי אֲצַא, וא"כ בשעת מכת בכורות תתעורר גם מידת הדין כלפי בני"י, ותאמר מה נשתנו אלו מאלו, הללו עבדו ע"ז והללו עבדו ע"ז, דאע"פ שעכשיו כבר אינן עובדים, אבל מידת הדין תובעת עונש על העבר, ומכיון שמידת הדין נמצאת בשיא תקפה בשעת המכה, הרי שביכלתה לפגוע גם בבנ"י, מכח זה שגם הם עבדו ע"ז.

כב. ונביא כאן את הגמ' שבת נ"ה א', וז"ל 'אמר ליה רבי זירא לרבי סימון: לוכחניהו מר להני דבי ריש גלותא. אמר ליה: לא מקבלי מינאי. אמר ליה: אף על גב דלא מקבלי - לוכחניהו מר, דאמר רבי אחא ברבי חנינא: מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה, דכתיב ויאמר ה' אליו עבר בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל: לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה. ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה נשתנו אלו מאלו? אמר לה: הללו צדיקים גמורים, והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו: רבונו של עולם, היה

בידם למחות ולא מיחו! אמר לה: גלוי וידוע לפני, שאם מיחו בהם - לא יקבלו מהם. אמרה לפניו: רבונו של עולם, אם לפניך גלוי - להם מי גלוי? והיינו דכתיב זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו החו אל תגש', והיינו שכשמידת הדין שולטת, הרי היא תובעת להכות את כל מי ששייך לאותו ענין שעליו היא באה.

כג. וכן מצינו בשמות רבה [כ"א, ז'] 'בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן אמר לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע עד עכשיו היו אלו עובדים עבודת כוכבים ואתה קורע להם את היס', חזינן דאע"פ שעשיו בשעה שעברו בים כבר פרשו מע"ז, מ"מ מידת הדין תובעת על העבר, שכבר נתחייבו על מה שעבדו ע"ז. וכן הוא בילק"ש בשלח [רמז רלד] 'שירד סמאל ואמר לפניו רבש"ע לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים, ואתה עושה להם נסים, והיה משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חמה ובקש לטבען, מיד השיב לו הקדוש ברוך הוא שוטה שבעולם וכי לדעתם עבודה והלא לא עבדוה אלא מתוך שעבוד ומתוך טרוף דעת ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, כיון ששמע שר של ים אותה חמה שנתמלא על ישראל החזירה על מצרים שנאמר וישבו המים [י"ד, כ"ו] ששבו מישראל על מצרים'.

כד. ונמצינו למדים שאין די במה שפרשו מע"ז ע"י עיסוקם בקרבן פסח, כיון שסו"ס, בשעת מכת בכורות, היו לוקין בני ח"ו, יחד עם המצרים, ואע"פ שתכלית המכה הייתה להוציא את בני מצרים, מ"מ מידת הדין עומדת ותובעת את שלה, וא"א למנעה מלהכות ח"ו גם את בני. ולזה אין שום עצה אלא לתת למידת הדין את שלה, שאינה מוותרת כלל, ואינה נחה מתביעתה עד שיקבל הלה את ענשו המגיע לו. בשעה חמורה שכזו, יש רק פתרון אחד, והוא כופר נפש, נפש תחת נפש, שנותנים למידת הדין, נפש אחרת במקום הנפש הזו, ורק אז, שבא העונש על הנפש המחליפה, נחה מידת הדין מזעפה, וכמו שנתבאר בדברי המ"ר הנ"ל 'כיון ששמע שר של ים אותה חמה שנתמלא על ישראל החזירה על מצרים שנאמר וישבו המים [י"ד, כ"ו] ששבו מישראל על מצרים'.

כה. אך ענין זה של כופר נפש, תלוי רק בחסדי הבוית"ש, והיה אם יש לנפש החוטאת זכות מספקת, שאפשר מחמתה להמיר את הדין ולהעבירו לנפש אחרת, אזי פועל הקב"ה את רחמיו, ומביא את האחר תחתיה. וזה בדיוק מ"ש ישעיהו הנביא, 'נְתַתִּי כְפָרָה מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא תַחְתֵּיךָ. מֵאֲשֶׁר יִקְרָתְךָ בְּעֵינַי נִכְבְּדָתְךָ וְאֲנִי אֶתְחַבְּתִיךָ וְאַתָּן אֲדָם תַּחְתֵּיךָ וְלֵאמֹים תַּחַת נִפְשֶׁךָ', שהקב"ה בחסדיו הרבים, ובחמלתו על עם ישראל, המיר את תביעת מידת הדין על עם ישראל, והעבירה על בכורי מצרים, ונעשו בכורי מצרים כופר לבנ"י, ובנ"י נצלו ממכת בכורות.

כו. ובזה א"ש היטב מדוע היה צריך הבוית"ש לחמול ולדלג ולקפוץ כמשנ"ת לעיל, ומשום כך נקרא הקרבן 'פסח', ע"ש החמלה שחמל הקב"ה על בני, ונתן את בכורי מצרים כופר תחתם, וגם 'פסח' ע"ש הדילוג והקפיצה, שהיה צריך לקפץ ולדלג על הישראל הנמצא בין המצרים, ודילוג זה נעשה ע"י הכופר, שהביא בכור מצרי תחת הישראל.

כז. וענין זה של חמלה ודילוג, ונתינת הכופר, נעשה ע"י נתינת הדמים, דם הפסח ודם המילה, על המשקוף ועל המזוזות של פתחי הבתים בהם אכלו את הפסח, שע"י אות זו של הדמים, התעוררו רחמיו של הבוית"ש על בני, שהרי דמים הללו באו להם לבנ"י במסירות נפש, שדם הפסח נעשה ע"י שחיטתו לעינו המצרים שהיו יכולים להורגם על זה, ודם המילה גם הוא נעשה במסירת נפש, שכל הנימול הרי הוא בחזקת חולה עד שיתאושש ויתרפא, והם מיד כשמלו עצמם היו צריכים גם לאכול את הפסח בזריזות ובחפזון כמ"ש [י"ב, י"א] 'וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נִעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם

בְּיַדְכֶם וְאֶכְלֶתֶם אֹתוֹ בְּחֶפְזוֹ, וּמִיד עִם בּוֹקֵר הָיוּ צְרִיכִים לְצֵאת לְדֶרֶךְ לְמִקּוֹם שְׁאִינוּ יָדוּעַ
לָהֶם, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ הָיוּ דְמִים הִלְלוּ מְעוֹרְרִים רַחֲמֵי שָׁמַיִם, וּפּוֹעֲלִים אֶת הַכּוֹפֵר הַנִּדְרָשׁ.
כֵּן. אֲלֵא שְׁעִדִּיין צ"ב, אִיךְ שִׁמְשׁוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם כְּכּוֹפֵר עַל בְּנֵי, וְהָרִי עַל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם
נִגְזְרָה גְזִירַת מִיתָה, גַּם לֹא הַכּוֹפֵר, וְאִיךְ יִכּוֹלִים הֵם לְשִׁמֵּשׁ בְּתוֹר כּוֹפֵר עֲבוּר בְּנֵי, שֶׁלֹּא
שִׁיךְ כּוֹפֵר אֲלֵא בְּמִי שֶׁמְעִיקֵר הַדִּין אִיךְ לֹא דִין מוֹת, אֲבָל מִי שֶׁכָּבַר נִגְזֹר דִּינוֹ לְמוֹת, א"א
לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִיתָתוֹ גַּם כְּכּוֹפֵר נִפְשׁ עֲבוּר אַחֵר, וְזֶה פְּשׁוּט.

כֵּן. וְהִנֵּה אִם נִדְיִיק בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב 'נִתְּתִי כְּפָרֶךְ מִצְרַיִם כּוֹשׁ וְסָבָא תַחְתִּיךְ', נִרְאֶה כִּי מוֹפִיעִים
כֵּן ג' אֹמְרוֹת, מִצְרַיִם, כּוֹשׁ וְסָבָא. וּבַפ' נַח כְּתִיב וי, וי' וְיִבְנִי חָס כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוֹט וּכְנַעַן.
וְיִבְנִי כּוֹשׁ וְחַוִּילָה וְסָבָא וְרַעְמָה וְסָבָא, לְמַדְנֵנו ש' כּוֹשׁ הִיָּה אַחִיו שֶׁל 'מִצְרַיִם'
'וְסָבָא' הוּא בְּנוֹ שֶׁל 'כּוֹשׁ', וְנִמְצָא ש' כּוֹשׁ וְסָבָא' הֵם מִשְׁפָּחָה וְעַם בְּפָנֵי עֲצָמָם, וְאִינָם
שִׁיכִים לְעַם הַנִּקְרָא 'מִצְרַיִם'. וְא"כ מֵה שֶׁאִמַּר הַכְּתוּב 'כּוֹשׁ וְסָבָא תַחְתִּיךְ', צ"ב שֶׁהָרִי הֵם
אִינָם שִׁיכִים לְמִצְרַיִם, וְאִיךְ הֵם הָיוּ כּוֹפֵר תַּחַת בְּנֵי. אֲלֵא נִרְאֶה הַבִּיאוֹר, שֶׁהֵם, אֲנָשֵׁי
'כּוֹשׁ וְסָבָא', הָיוּ שְׁבוּיִים בְּמִצְרַיִם, כִּי כּוֹשׁ הִיָּתָה סְמוּכָה לְמִצְרַיִם, וּבְמִלְחָמוֹת אֲשֶׁר הָיוּ
בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין כּוֹשׁ, לְקַחוּ הַמִּצְרַיִם שְׁבוּיִים מִבְּנֵי כּוֹשׁ, וְעֲלִיהֶם אָמַר הַכְּתוּב 'עַד בְּכוֹר
הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר', וְעֲלִיהֶם לֹא נִגְזְרָה גְזִירַת מָכַת בְּכוֹרוֹת וְלֹא הִיָּה דִינָם לְמוֹת. וְזֶה
מוֹכַח מִמ"ש לְעִיל, שֶׁהָרִי בְּהִתְרַאֲתָה מִשֶּׁה שֶׁנֶּאֱמַר בַּה 'עַד בְּכוֹר הַשְּׁפָחָה', נִמְצָא ש' בְּכוֹר
הַשְּׁבִי' לֹא נִכְלָל בְּזֶה, שֶׁהָרִי הוּא בְּדִרְגָּה פְּחוּתָה מִזֹּו שֶׁל 'בְּכוֹר הַשְּׁפָחָה', וְאִם לֹא הִיָּה
בְּהִתְרַאֲתָה, מִדּוּעַ בְּאִמַּת נִכְלָל גַּם הוּא בֵּין אֵלּוֹ שֶׁהוּכּוֹ בְּמִכַּת בְּכוֹרוֹת, עֵי' לְעִיל מ"ש. אֲלֵא
וְדָאֵי כֵךְ הוּא הַפִּירוּשׁ, שֶׁבְּאִמַּת בְּעִיקֵר הַגְּזִירָה שֶׁל מָכַת בְּכוֹרוֹת לֹא נִכְלָל 'בְּכוֹר הַשְּׁבִי',
וְזֶה מִשּׁוֹם שֶׁהֵם אִינָם מִצְרַיִים אֲלֵא 'כּוֹשׁ וְסָבָא', וְאִינָם בְּכֻלָּל גְּזִירָה זֹו, אֲמָנָם לְבִסּוֹף בְּשַׁעַת
מָכַת בְּכוֹרוֹת עֲצָמָה מִתּוֹ גַּם הֵם, וְזֶה מִשּׁוֹם שֶׁהֵם הֵם שִׁמְשׁוּ כְּכּוֹפֵר עֲבוּר בְּנֵי, וְלִכֵּן בְּשַׁעַת
שֶׁהַכְּתוּב מְסַפֵּר עַל הַמָּכָה בְּזִמְנָה, נֶאֱמַר 'עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי' מִשּׁוֹם שֶׁגַּם הֵם מִתּוֹ בְּמָכָה זֹו
מִחֲמַת דִּין הַכּוֹפֵר שֶׁהִיָּה עֲלֵיהֶם. וְלִפִּי"ז יִתְפַּרֵּשׁ הַפְּסוּק בִּישְׁעֵיהֶו כֵךְ 'נִתְּתִי כְּפָרֶךְ – מִצְרַיִם'
הִיָּינוּ כְּאִילוֹ אָמַר 'בְּמִצְרַיִם', שֶׁאִיךְ הַכּוֹנֵה שִׁמְצַרִים עֲצָמָם הָיוּ הַכּוֹפֵר שִׁזֵּה א"א וְכֵן ל',
אֲלֵא נִתְּתִי אֶת כְּפָרֶךְ – בְּמִצְרַיִם, וְאֶת מִי, אֶת 'כּוֹשׁ וְסָבָא' – הֵם תַּחְתִּיךְ'. וּמִצְאָתִי שֶׁכֵּן
מְבוֹאֵר לְהַדִּיא בְּמִכִּילַתָּא עה"פ 'זֶה' הִכָּה כֹל בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם' - 'בְּכוֹרֵי חָס כּוֹשׁ וּפּוֹט וְלוֹד מִיָּן
ח"ל וִיךְ כֹל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם רֵאשִׁית אֹנִיִים בְּאֵהֲלֵי חָס' וְיִלְיָף לָהּ מִדְּכִתִּיב 'אֵהֲלֵי חָס'.

ל. וְזֶה א"ש נְמִי קְרָא ד' מְבַכּוֹר פְּרַעָה הִישֵׁב עַל כְּסָאוֹ, שֶׁנִּתְפַּרֵּשׁ לְעִיל ע"פ הַמְּכִילַתָּא, דְּקָאֵי
גַּם עַל פְּרַעָה וְגַם עַל בְּנוֹ הַבְּכוֹר, וְהִיָּה קֶשֶׁה ע"ז שֶׁהָרִי בְּאִמַּת לֹא מֵת פְּרַעָה. דִּי"ל דֵּהִנָּה
בְּאִמַּת יֵשׁ חִילוֹק בְּמִילָה 'מְבַכּוֹר' הַכְּתוּבָה בְּהִתְרַאֲתָה מִשֶּׁה לְפָנֵי הַמָּכָה, לְבִיָּן מִילָה זֹו
בְּמָכָה עֲצָמָה. דְּבְּהִתְרַאֲתָה כְּתִיב מ' בְּכוֹר' מֵלֹא וְא"ו, וּבְמָכָה עֲצָמָה כְּתִיב וְה' הִכָּה וְכו'
מ' בְּכוֹר' חֲסֵר וְא"ו, וְצִרִיךְ לְבַאֵר זֹאת. וְהִנֵּרְאֶה, דְּבְּאִמַּת מ"ש בְּהִתְרַאֲתָה 'מְבַכּוֹר פְּרַעָה הִישֵׁב
עַל כְּסָאוֹ', הִיָּינוּ שְׁמָה שְׁמָה וְתַחַתָּם יְמוֹתוֹ, אֲבָל הֵם עֲצָמָם לֹא נִגְזֹר עֲלֵיהֶם מִיתָה, אַע"פ
שֶׁהָיוּ בְּכוֹרִים, וְלִשׁוֹן 'מְבַכּוֹר פְּרַעָה', הִיָּינוּ מִמְנוּ וְהִלָּאָה וְלֹא הוּא עֲצָמוֹ, וְכִמוֹ שִׁישׁ 'עַד'
וְלֹא עַד בְּכֻלָּל כֵךְ יֵשׁ מ' וְלֹא הוּא בְּכֻלָּל. וְהִטְעַם שֶׁלֹּא מֵת פְּרַעָה מְפּוֹרֵשׁ בְּמִכִּילַתָּא 'וְכֵן כֵךְ
לְמָה, כְּדִי לְפַתּוֹת לִבְנֵי שֶׁל מִצְרַיִים שִׁיָּהוּ אֹמְרִים קֶשֶׁה פְּרַעָה שֶׁלֹּא נִגְעָה בּוּ פּוֹרְעֵנוֹת, וְעֲלִיו הוּא אֹמֵר
מִשְׁנִיא לְגוֹיִם וְיֵאבְדִם, וְא"כ מֵאוֹתוֹ טַעַם לֹא נִגְזֹר גַּם עַל בְּנוֹ שִׁימּוֹת, דְּשִׁנִּיהֶם בְּכֻלָּל 'לְפַתּוֹת

ליבן של מצרים, שרואים שלא פרעה ולא בנו מתו. ולכן כתיב 'בכור' מלא וא"ו, להורות ששניהם לא נכללו בגזירה. אבל במכה עצמה רק פרעה לא מת, אבל בנו הבכור כן מת, ולכן כתיב, וזה הכה כל בכור 'מבכר פרעה הישב על כסאו', 'בכר' חסר וא"ו, ללמד שרק פרעה לא מת אבל בנו מת, דאע"פ ש'מ' הכונה ולא הוא עצמו, אבל זה רק פרעה ולא בנו. והטעם לזה שבנו מת בשעת המכה אע"פ שלא נגזר עליו מתחילה למות, הוא משום שגם הוא מת בדין 'הכופר' תחת בני, דכל אלו שלא היו בכלל הגזירה בתחילה, מתו בשעת המכה מחמת דין 'הכופר' הנ"ל.

וְאֵתֵן אֶתְּךָ אֶתְּךָ וְלֵאמֹים תַּחַת נַפְשְׁךָ

לא. ודבר זה מדויק במקרא באופן נפלא מאד, שהרי כתיב שם בישעיהו 'וְאֵתֵן אֶתְּךָ אֶתְּךָ וְלֵאמֹים תַּחַת נַפְשְׁךָ', וצ"ב מהו 'אדם', ומי הם 'לאומים'. ולדברינו הוא פשוט מאד, ש'אדם' הוא בנו בכורו של פרעה, דיש לו חשיבות בפני עצמו, כיון ש'יושב על כסאו', ו'לאומים' הם 'כוש וסבא' הנזכרים לעיל, דכל אלו מתו מחמת דין הכופר הנ"ל. ודו"ק. ועפ"ז שוב אפשר לפרש גם המקרא 'נתתי כפרך מצרים' כפשוטו, שהיה כופר מבני מצרים ממש, והוא בן פרעה, וגם 'כוש וסבא תחתך', אע"פ שהם אינם מבני מצרים, נעשו גם הם כופר.

לב. וע"פ הנ"ל יתיישב באופן נפלא, מה שנתקשו כל המפרשים, בהאי קרא 'וְכַסֵּחַ ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנֶגֶף', דעל איזה משחית אומר שלא יתן לבוא, והרי נאמר 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה וכו' אני ה'', ובהגש"פ נדרש 'אני ה' אני ולא שרף ולא מלאך וכו', וא"כ מה עושה כאן המשחית הזה. אמנם לדברינו הוא נפלא מאד, שבאמת את עיקר מכת הבכורות עשה ה' לבדו ולא מלאך ולא שרף וכו', אבל מה שמתו בכורות השבי, זה נעשה ע"י מידת הדין ושלוחיה, ולזה קוראת התורה 'משחית', שבאה מידת הדין באמת להכות את בני ח"ו, וע"ז אמר שיראה ה' את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות' ומחמת זה לא יתן את 'המשחית', היינו מידת הדין שבאה להכות אתכם, לבוא אל בתיכם לנגוף, אלא יכה ה' משחית' הזה את בכורי השבי אשר בבית הבור.

לג. 'וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה' ובמכילתא 'דבי יהודה אומר כמלך שעובר ממקום למקום, והעתיקו רש"י במקום. והדברים סתומים, מהו 'כמלך העובר ממקום למקום', והמפרשים פירשוהו כל אחד בדרכו. אמנם בירושלמי סנהדרין פרק ב' איתא 'כד אתא רחמנא למיפרוק ית ישראל לא שלח לא שליח ולא מלאך אלא הוא בעצמו דכתיב [שמות יב] ועברתי בארץ מצרים הוא וכל דרגון דידיה', ודרגון היינו פמלייתו שזה כבודו לילך עם פמלייתו ולא לבדו. ולכאורה דברי הירושלמי סותרים זא"ז, שבתחילה אמר שה' בעצמו ולא מלאך ולא שליח, ומיד חזר ואמר הוא וכל דרגון דידיה. אלא הכונה כנ"ל, שבאמת הקב"ה לבדו היה המכה את הבכורים, אבל מהלשון 'ועברתי' משמע שהוא כמלך העובר ממקום

למקום, שאינו הולך לבדו אלא עם פמלייתו, וא"כ ע"כ שהיו לו מלוים, ומדוע נצרך למלוים, אלא שמלוים אלו היו שלוחי מידת הדין שבאו להכות את בניי, ולבסוף הכו באמת את בכורי השבי מדין הכופר.

חלק רביעי

קרבן פסח במדבר

א. וְהָיָה כִּי-יִבְיָאֲךָ ה' אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִיטִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ וְעַבְדָּתָ אֶת-הָעֶבֶדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה. צ"ב, מהי 'העבודה הזאת', והרי לא נזכרה לפני כן שום עבודה. ורש"י פי' דהכונה על קרבן פסח. ויש לשאול מדוע תלה הקרבת הפסח בביאתם אל הארץ, והרי מצינו שעשו ישראל את הפסח במדבר, והוא בפ' בהעלותך [ט', א'] וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינַי בְּשָׁלַח הַשְּׁלִיחִים לְצִאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאֶמְרָה: וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ... וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח... ואמנם רש"י שם ב' 'צחלק הראשון – פרקה שצראש הספר לא נאמרה עד אייר, למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד'.

ב. ויש להבין מדוע באמת לא הקריבו ישראל במדבר קרבן פסח. כ' הרמב"ן פרשת בהעלותך 'ועל דעת רבותינו, לא עשו אותה אלא בשנה זו בלבד, שלא היו יכולין לעשותה לפי שנוולו להם בנים ועבדים ולא יכלו לימול אותם מן הטעם שהזכירו שהיה להם לסכנה, כמו שמפורש ביבמות (ע"א ב'). [ובמדבר מאי טעמא לא מהול? איבעית אימא: משום חולשא דאורחא; ואיבעית אימא: משום דלא נשיב להו רוח צפונית, נוחה לא חמה ולא לוונת ורחת'. דתניא: כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית 'ציוס ולא זרחה חמה עליהם'. מאי טעמא? איבעית אימא: משום דנזופים הוו, 'ממעקה העגל ולא היו ראויין לאור נוגה' ואי בעית אימא: דלא נבדור עוני כבוד, 'מקום הכי לא נקבה כי היכי ללא ניצדור ענני כבוד שהיו מקיפין ולא היתה חמה יכולה ליכנס'].

ג. והביאור בזה הוא, דאמרו בגמ' [יבמות ע' ב'] 'אמר קרא: "ומלחה אותו או יאכל בו", מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו מלאכול בפסח', ומכיון שלא יכלו למול את בניהם, כיון שלא נשבה להם רוח צפונית, אע"פ שהם עצמם היו מולים כמ"ש 'כי מולים היו כל העם היוצאים', מ"מ בניהם היו ערלים, וזה מעכב אותם מעשית הפסח ומאכילתו. אמנם לפי טעם זה אין בזה שום גנות, שהרי היו אנוסין, ומדוע כ' רש"י שהיא גנותן. אבל מקור דברי רש"י הוא מהספרי (בהעלתך ס"ז) ושם אמרו 'ויעשו את הפסח בראשון וגו', בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד, וכן הוא אומר (עמוס ה כה) הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה'. והגנות בזה, ביאר הרמב"ן שם, 'הוא קלקלתם בענין המרגלים, שממנה נתנדו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולא מלו, ולפיכך נאסרו בכל הקדשים. או שתהיה הברייתא הזו כדברי האומר (מכילתא בא טו) אין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו, והיו רשאים לעשותו ונתעצלו ולא עשו אותו, והוא גנות גדול. אבל הראשון הוא יותר נכון בעיני, כי היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב

כרת. אבל חג המצות שבעה והשבתת חמץ לא הוצרך לומר שנהגו בו, שהן חובת הגוף הנוהגת בכל מקום, וכבר נאמר בהם (שמות יב יז) לדורותיכם חוקת עולם.

ד. אבל התוס' [ביבמות ע"ב א'] ד"ה משום דלא נשיב להו רוח צפונית מאנו בזה דכ' שם 'בספרי אומר דבגנותן של ישראל סיפר הכתוב שלא עשו אלא פסח אחד במ' שנה שהיו במדבר שלא מציוו שעשו פסח אלא בשנה שניה. ותימה וכי במזיד היו נמנעים. ואי משום מילת זכרים שהיו מעכבים, וחשיב גנות לפי שגרמו הם דבר זה, והא כיון דלא אפשר לא היתה מעכבת כדאמר לעיל (דף עא.) המול לו אמר רחמנא ואז יקרב וגו' ואמר רבינו יצחק דעשו פסחים אבל לא עשו כתקון אלא אחד'. והיינו דס"ל לתוס' דכיון דא"א למול הבנים דסכנה היא, ממילא שוב אינן מעכבים הפסח, דחשיבי שאינן ראויין למילה וכל שאינו ראוי לימול אינו מעכב בפסח. והביאו ראיה לזה ממ"ש בגמ' שם [ע"א, א'] 'אלא זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה היכי משכחת לה? לאו דאתילוד בין עשיה לאכילה, ש"מ: ערלות שלא בזמנה היא ערלות. אמר רבא: ותסברא? המול לו כל זכר אמר רחמנא ואז יקרב לעשותו, והאי לאו בר מהילא הוא', ודמו התוס' ערל בתוך ח' ללידתו, שהוא ערלות שלא בזמנה, ואינה מעכבת, לערל אחר שמונה שא"א למולו מחמת סכנה, שגם הוא אינו מעכב. ולכן מפרש ר"י שודאי עשו פסחים כל המ' שנה, אבל לא היו כראוי שהרי סו"ס היו בניהם ערלים.

ה. והקשה ע"ז המהרש"א שהרי התוס' עצמם בריש פ' הערל כתבו בדיוק ההיפך מזה, דאיתא שם במשנה 'הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה', ופרש"י 'סעלל, כהן עלל שמתו לחמו מחמת מילס'. וכ' ע"ז התוס' 'וכן נראה, דלא דמי לערלה שלא בזמנה דמיבעיא לן בגמ' (לקמן דף עא.) אי היא ערלה, דהתם כיוצא בו לא הוי בר מילה בשום מקום, אבל אחר ח' אף על גב דאי אפשר לו למול מפני הסכנה, הוי ערל כיון שהגיע הזמן'. הרי שחלקו התוס' בין ערל שלא בזמנו שאין לו שם ערל כלל כיון שעדיין לא הגיע זמן חובת מילה, לבין ערל שהגיע זמנו למול אלא שלא נימול מפני הסכנה, דאע"פ שאסור למולו, מ"מ ערל מקרי, שהרי הגיע זמן מילתו. ותי' המהרש"א דכל מה שחלקו התוס' שם הוא לענין הערל עצמו שאינו אוכל בתרומה ואין שוחט פסח ולא אוכלו, כיון שהגיע זמן מילתו ולא נימול, דבזה אין לחלק בין אם לא נימול בפשיעה או באונס, כיון דסו"ס ערל הוא, אבל לענין בניו הזכרים שמעכבים אותו מלעשות הפסח, בזה הסברא הפוכה, דאם מה שלא נימולו הוא מחמת סכנה, אינם חשובים ערלים מלעכבו בפסח, כיון שהיה אנוס במילתם, ובזה הוי כמו ערל תוך שמונה. וסברא זו מפורשת היא בדברי בעל המאור כאן. וביאר לן טעמא דמילתא, משום שלגבי

אכילת ערל בעצמו כתיב (וי"ב, מ"ח) 'וְכָל-עֶרְלָא לֹא-יֹאכַל בּוֹ', ואילו לענין מילת בניו ועבדיו המעכבתו כתיב 'וּמִלְתָּהּ אֹתוֹ אֵץ יֹאכַל בּוֹ'. והיינו דלגבי הערל גופיה דכתיב בסתמא 'וכל ערל לא יאכל בו', משמע דכל הערלים בכלל זה, ואפי' הם אנוסים בערלתם, משא"כ לענין בניו ועבדיו, דכתיב 'ומלתה אותו', אין הערלות מעכבת אלא במי שיכול לקיים בו 'ומלתה אותו', אבל מי שא"א לקיים בו 'ומלתה אותו' אין ערלתו מעכבת. ובקה"י יבמות סי' מ"ג האריך לבאר, דלגבי ערל עצמו, הרי הערלה היא המעכבת, כיון שהוציאה תורה דין זה בלשון 'וכל ערל לא יאכל בו' וכל דאית ליה ערלה הרי הוא ערל, אבל לענין מילת בניו שלא נאמר אלא 'ומלתה אותו אז יאכל בו', אין העיכוב מצד שהוא ערל, דאין גוף הערלה מעכבת, אלא המעכב הוא מצד מצות מילה המוטל עליו, דכיון שיש לו בן או עבד שהוא מצווה למולו, הרי דבר זה מעכבו מלאכול בפסח ובתרומה, עד שיקיים מצותו למולו. והביא שם מהידושי הגר"ח סטנסיל שנשאל הגר"ח זצ"ל בענין מילת זכריו

ועבדיו דמעכבת בפסח, אם מצות המילה היא מעכבת, או הערלות היא מעכבת, והכריע דהערלות מעכבת, עיי"ש. והאריכו בזה האחרונים איש איש בדרכו.

ז. ולעיל כתיב [וי"ב, מ"ד] 'וְכָל-עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת-כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוּ לְאֶכְל בֶּן וּב' רש"י 'אז יאכל זו – רבו, מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, דברי רבי יהוסף. רבי אליעזר אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, אס כן מה תלמוד לומר 'אז יאכל זו, העבד', ומקורו במכילתא [דרבי ישמעאל בא – מסכתא דפסחא פרשה ט"ז] 'ומלתה אותו אז יאכל בו, רבו, מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח...דברי רבי אליעזר. רבי ישמעאל אומר, אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, ומה ת"ל ומלתה אותו אז יאכל בו, הרי שהיו לפניו עבדים ערלים, מנין אתה אומר, שאם רצה למומן ולהאכילן בפסח שהוא רשאי, ת"ל ומלתה אותו אז יאכל בו.'

ח. ואכן לשיטת רי"ש דס"ל דאין מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, צריך ליתן טעם אחר למה שלא הקריבו בני"י במדבר אלא פסח אחר, ומ"ש הרמב"ן שהתעצלו ולא עשו אותו, הרי הוא עצמו דחה טעם זה, וא"כ צריך טעם אחר. והנה לעיל, עה"פ וי"ב, ב"ה] 'והיה כי תבאו אל הארץ' ב' רש"י – תלה הכתוב מלוא ז' צדיקתם לארץ, ולא נתחייבו צמדכר אלא בפסח אחד קטן צננה הקנית ועל פי הדבור. ומקורו מהמכילתא דרבי ישמעאל

[בא – מסכתא דפסחא פרשה י"ב] 'והיה כי תבאו אל הארץ תלה הכתוב לעבודה זו מביאתן לארץ ולהלן...אף כאן אתה אומר והיה כי תבאו אל הארץ וגו' תלה הכתוב לעבודה הזאת מביאתן לארץ ולהלן. וב"ה שי' התוספות [קידושין ל"ז ב' ד"ה הואיל] ונאמרה ביאה בתורה סתם שכ' שם 'בפ' בהעלותך על בחדש הראשון פי' רש"י דפרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד וא"ת ולמה לא הקריבו וי"ל דסבירא להו כתנא דהנא דאמר שכ"מ שנאמר ביאה אינו אלא אחר ידושה וישיבה ובפסח נאמר ביאה וא"כ היאך הקריבו גם פסח זה וגם אותו פסח שעשו בימי יהושע קודם שנכבשה ונחלקה הארץ וי"ל שעשו ע"פ הדיבור וא"ת כיון שמן הדין לא היה להם לעשות מה גנות היה להם וי"ל דהיינו גנותם שנשתהו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון מרגלים ולפיכך לא נצטוו ואם היו זוכים ליכנס לארץ מיד היו מצווים מיד.'

ט. ונלענ"ד די"ל דב' הטעמים הללו במה שלא הקריבו בני"י את הפסח במדבר, במחלוקת תנאים היא שנויה. דנת"ל דנחלקו רבי ישמעאל ורבי אליעזר אי מילת בניו ועבדיו מעכבתו מאכילת הפסח. וא"כ שפיר י"ל דרי"ש דס"ל דאין מילתם מעכבתו מאכילת פסח, ע"כ ס"ל דמה שלא הקריבו במדבר הוא משום שלא נצטוו על הפסח אלא מביאתן אל הארץ, והרי היא מכילתא דר' ישמעאל, ולכן סתמה דבריה כנ"ל, שמ"ש 'בבואכם אל הארץ' הוא כפשוטו שלא נצטוו בפסח אלא מביאתם אל הארץ. ולכן לא הקריבו כל המ' שנה במדבר, אלא פסח אחר, שהוא היה ע"פ הדיבור. ומ"ש רש"י הנ"ל ע"פ המכילתא שהוא גנותן של ישראל, זוהי שיטת ר"א הנ"ל, דהוא ס"ל שדין קרבן פסח אינו תלוי מביאה אל הארץ, ונתחייבו בהקרבתו גם במדבר, ומה שלא הקריבו הוא מחמת שלא היו יכולין למול את בניהם, וע"כ דמילת הבנים מעכבת האבות מאכילת הפסח, וזה עצמו הוי גנותן וכמו שנת"ל.

י. והנה ביהושע [פרק ה'] כתיב, 'בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֶל-יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִלְּאֵת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁנִית. 'שְׁמֹלוּ כֶּבֶד לַיֵּל וְלַיֹּאֲמָרִים קֹהֵל גְּדוֹל יַחַד, וְזוּ פִעַם שְׁנִית, שְׁכַל הָאֲרֻבִּים שָׁנָה שְׁהִיוּ צְמֻדֵיכֶם, לֹא נִשְׁבַּח לָהֶם רוּחַ לְפֹנִית, וְלֹא הָיָה לָהֶם יוֹם נוֹחַ לְמוֹל, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּצְמֻת, וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, שְׁנִית, זוּ פְרִיעַת מִילָה שְׁלֹא נִתְּנָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ: וַיַּעֲשֵׂנוּ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צָרִים וַיִּמְלֵךְ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת: וַיִּזְחַק הַדָּבָר אֲשֶׁר-

מִלְּהוֹשֶׁעַ כָּל־הָעַם הַיֵּצֵא לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם כֹּאֵן, שְׁכֹלֵם מֵהוּ, וְהֵם הָיוּ מוֹלִים, שְׁנֹאמַר כִּי מוֹלִים הָיוּ מִמְצָרִים הַזְּכָרִים כֹּל אֲנָשֵׁי הַמְלַחְמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: כִּי־מֹלִים הָיוּ כָל־הָעַם הַיֵּצֵאִים וְכָל־הָעַם הַיִּלְדִּים בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם לֹא־מָלוּ 'כְּמוֹ שְׁפִירְקַתִּי שָׁלַל נִשְׁכַּח רֹחַ לְפָנֶיךָ וְהֵם שָׁמְלוּ עִכְשָׁיו... וַיַּחַנּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ.

יא. והנה מ"ש הכתוב וְשׁוֹב מִלְּאֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁנִית', צ"ת מהו 'שנית', שהרי מבואר שכל העם הילודים במדבר לא מלו כלל, ומהו 'שנית'. ורש"י פי' פירוש אחד דקאי על מה שמלו כולם בליל יציאת מצרים קהל גדול ביחד, ומאז לא מלו כל המ' שנה שהיו במדבר, ולזה אומר הכתוב 'שנית', שעכשיו הוא פעם שניה שמלים כל הקהל גם יחד. ואכתי צ"ב, דאף אם כן, מ"מ למאי צריך לומר לו הקב"ה 'שנית', שהרי אי"ז חלק מהציווי, אלא סיפור דברים בעלמא, ונראה מיותר. ובפירוש השני הביא רש"י מרבתינו 'זו פריעת מילה שלא נתנה לאברהם אבינו, וכונתו למ"ש ביבמות [ע"א, ב'] 'אמר רבה בר יצחק אמר רב: לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, שנאמר: בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרות צורים וגו'. ודלמא הנך דלא מהול, דכתיב: כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים וגו'! א"כ, מאי שוב? אלא לאו לפריעה. ומאי שנית? לאקושי סוף מילה לתחלת מילה, מה תחלת מילה מעכבת, אף סוף מילה מעכבין בו; דתנן, אלו הן ציצין המעכבין את המילה: בשר החופה את [רוב] העטרה, ואין אוכל בתרומה'. והוצרך רש"י בזה לב' פירושים, משום שיש בסוגיא הנ"ל ביבמות ב' גירסאות כמבואר ברש"י שם, ולפי גי' אחת נדחו דברי רבה בר יצחק, וסל"ן דניתנה פריעה לאברהם. וא"כ פי' המקרא תלוי בב' הגירסאות, דאם ננקוט שכבר נצטוה אברהם על הפריעה, הרי שלא נצטוה ע"ז יהושע, ואם נסבור דלא נצטוה אברהם על הפריעה, צ"ל דיהושע נצטוה ע"ז.

יב. והנראה בזה דהנה מבואר במ"ר [נשא פרשה י"א ג'] 'מי מלך, רבי ברכיה תני לה בשם רשב"י, משה מהול, ואהרן פורע, ויהושע משקה. וי"א יהושע מהול, ואהרן פורע, ומשה משקה, הה"ד (יהושע ה) ושוב מול את בני ישראל שנית, הרי מכאן שמלך ראשונה. ועפ"ז יל"פ הכי 'עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צָרִים, וְשׁוֹב' היינו חוזר ועשה מה שעשית במצרים, שכל לשון 'שוב' בתורה הוא חזרה למקום שהיה או חזרה על מעשה שעשה שחוזר ועושהו. וכיון שכבר מל יהושע את בני ישראל בליל יציאתם ממצרים, לכן א"ל השי"ת עכשיו 'שוב', כלומר תחזור ועשה כמעשה שעשית אז, והיינו – כֹּל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. ומה שהוסיף וא"ל 'שנית', לפי' קמא הנ"ל, י"ל דמכיון שבפעם הראשונה שמל יהושע במצרים לא עשה אלא מילה, ופריעה עשה אהרן, לכן הוצרך לומר לו 'שנית', כלומר שעליהם להיות נימולים כמו בפעם הראשונה, שאז היתה מילה עם פריעה גם עכשיו ימולו פעם שניה כמו אז, מילה ופריעה. ושיטה זו ס"ל שכבר נצטוה אברהם על הפריעה ולא נתחדשה כאן מצות פריעה, אלא רק דקדק השי"ת לומר ליהושע, שהפעם יעשה הוא הכל גם מילה וגם פריעה, וזהו 'שנית'. ואידך פירושא ס"ל דעדיין לא נצטוה על הפריעה, וכאן צוהו השי"ת ליהושע ע"ז. ואע"פ שכבר במצרים נהגו פריעה, לא היה זה אלא מצד המנהג, שגם אברהם היה פורע אע"פ שלא נצטוה להדיא ע"ז, אבל עכשיו נצטוה. וזהו 'שנית', שמדבר על הפריעה שהיא כמילה נוספת, וכאילו מל פעמיים, דהמילה מורכבת מב' מעשים מילה ופריעה.

יג. אמנם התוס' שם ד"ה מאי טעמא לא מהול, כתבו – 'משמע דלא מהול כלל, ובפרקי דר' אליעזר (פ' כט) משמע שמלו, דקאמר "מי מנה עפר יעקב", ראה כל המדבר שהיה מלא מערלותיהן של

ישראל. ובמגלת סתרים דרבינו נסים נמי משמע שמלו ולא פרעו דכתב בהו "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים מפני עינוי הדרך". ונביא כאן כל לשון הפרקי דר"א הנ"ל [פרק כ"ט] 'ענוי הדרך מנין, שנאמר [שם קב, כד] ענה בדרך כחי. ומענוי הדרך לא מלו בני ישראל, שנאמר [יהושע ה, ז] כי לא מלו אותם בדרך. רבי ישמעאל אומר, וכי ישראל שלא נמולו שמעו קולו של הקדוש ברוך הוא על הר סיני ונתן להם את התורה. אלא חס ושלום נמולין היו, אלא שלא היה להם פריעה, וכל מי שמל ולא פרע את המילה כאלו לא מל. וכשבאו ישראל לארץ ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא ליהושע, אי אמה יודע שאין ישראל נמולין פתקנו חזר ומל אותם פעם שנייה, שנאמר [שם ב] מל את בני ישראל שנית. וקבץ כל הערלות עד שעשה אותם בגבעה, שנאמר [שם ג] ומל את בני ישראל אל גבעת הערלות. והיו ישראל לוקחין את הערלה ואת הדם ומכסין אותן בעפר המדבר. וכשבא בלעם הקוסם ראה את כל המדבר מלא מערלתן של ישראל, אמר מי יוכל לעמד בזכות ברית דם המילה שהוא מכסה בעפר, שנאמר [במדבר כג, י] מי מנה עפר יעקב. מכאן אמרו חכמים מכסין את ערלת הדם בעפר הארץ.

יד. והדברים קשים להולמם, חדא, שאומר 'קבץ כל הערלות עד שעשה אותם בגבעה, שנאמר [שם ג] ומל את בני ישראל אל גבעת הערלות', והרי מכיון שכבר נימולו שוב אין להם ערלה, ורק היו חסרין פריעה, וזה תיקן יהושע, א"כ מנין היו ערלות לעשותן בגבעה. ותו, שאם קבץ יהושע כל הערלות, איך ראה בלעם את כל הערלות במדבר. ועוד צ"ב מדוע הביאו התוס' ראיתם ממ"ש הפרדר"א שראה בלעם הערלות במדבר, ולא הביאו ממ"ש להדיא שמלו ולא פרעו.

טו. אמנם מצאתי בספר המנהיג [הלכות מילה עמוד תקפ"ד] שכתב 'מה ששינונו בפ"ר אליעזר, מל ולא פרע כאלו לא מל, פי' כל חכמי ישראל ולא פרע, ולא קרע, שאחר שמל קורעו בצפורניו בגדל ובאצבע את העורות העליוני' במשך כל העטרה שתתגלה כולה, כמו ופרע את ראש האשה, כאשר שמעתי מפי הדייט אחד שהיה מוהל ולא פורע ומוצץ יתערל הילד כבתחילה, והבאתי לו ראייה מדאמ' ביבמות [ע"א ע"ב] פ' הערל לא ניתנה פריעת המילה לאברהם אבינו שנו' 'ומול את בני ישראל שנית' זו פריעת המילה. למדנו שהפריעה קורא הפסוק מילה לשון [איוב י"ח] 'מתחת שרשיו יבשו ומפועל ימל קצירו' - חותך, ועל כרחך, מדאמר ומול את בני ישראל שנית ר"ל שכשמל אותם משה במצרים עשה להם מילה ופריעה, ואמר לו הקדוש ברוך הוא ליהושע מהלינהו שנית כי היכי דמהילו במצרים, דאי ס"ד ליהושע ניתנה ולא למשה לימא ליה שוב מול את בני ישראל מאי שנית שנית למצרים. ופתרון הפסוק "כי מולים היו כל העם היוצאים" - היו פרועים, "וכל העם הילודים לא מלו" - לא פרעו אלא מילה לבדה עשו, וזהו דאמר בפ' ר' אליעזר שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים מפני עינוי הדרך, וכן כת' ר' שמעון קיירא. ואני העבר העברתי את [המוהל] ההוא במדינת ברגו"ש ונתתי אחרים תחתיו אשר לימדתיים, זכרה לי אלהי לטובה. אב"ן הירחי'.

טז. ולמדנו מזה, שכשאין פורעים כהלכה הרי שעור המילה חוזר ומתפשט ומכסה את מקום המילה עד שנעשה שוב כערלה הראשונה, וצריך לחזור ולמול כבראשונה, דא"א לעשות רק פריעה. וא"ש הכל, דבאמת מלו בני במדבר, רק לא פרעו בגלל עינוי הדרך, ולכן ראה בלעם את המדבר מלא מערלותיהם, וא"ל ה' ליהושע 'שוב', חוזר על מעשה המילה שעשית במצרים, 'ומול את בני ישראל שנית', כלומר שאע"פ שכבר מלו במדבר, מ"מ כיון שלא פרעו אזדא לה המילה, וצריך למולם עוד פעם כאילו לא מלו, וזהו 'שנית' שאע"פ שכבר מלו צריך למולם פעם שניה.

מייל: iv50571@gmail.com

לתגובות פקס - 153-25-32-21-69